

JUMALAN SANA, KASTE JA UUESTISYNTYMINEN

Timo Laato

1. Johdanto

Kun kasteesta keskustellaan, syntyy usein opillisia ongelmia ja monia väärinymmärryksiä. Keskusteltaessa vapaitten suuntien kanssa saatetaan kuulla lähinnä siitä, mitä kaste ei ole. ”Se ei ole armonväline. Se ei ole sakramentti. Siinä ei saada syntejä anteeksi. Sen kautta ei tapahdu uudestisyntymistä. Se ei siten myöskään pelasta. Aivan turhaan monet turvaavat siihen eikä Jumalan armoon.” Luulisi, että esimerkiksi kristikunnan baptistiset yhteisöt keskittyisivät jo nimensäkin perusteella puhumaan eritoten kasteesta ja sen ihanista taivaallisista lahjoista. Yleensä käytännössä on juuri toisin. Siellä ei korosteta näitä asioita. Lähinnä opetetaan, että kaste on uskovan ihmisen ensimmäinen kuuliaisuuden teko Jumalalle. Siinä kaikki.

Toisaalta läntisen kristikunnan kansankirkkojen julistuksessa nousee usein ongelmaksi se kiistämätön tosiasia, että monet kastetuista eivät elä kasteen edellytysten mukaisesti. Onko heitä silti pidettävä uudestisyntyneinä? Ovatko he kaikki edelleen Jumalan lapsia? Pääsevätkö he lopulta taivaaseen? Jättääkö kaste heihin jonkinlaisen lähtemättömän leiman? Entä mitä sitten oikeastaan pitäisi ajatella, jos he joskus myöhemmällä iällä tulevat ns. ”todelliseen uskoon”? Mitä heissä silloin varsinaisesti tapahtuu? Syntyvätkö he mahdollisesti toiseen (tai kolmanteen, neljänteen, viidenteen) kertaan uudelleen? Miten heidän oma kokemuksensa tai todistuksensa kääntymyksestään pitäisi sovittaa yhteen kirkon virallisen opin kanssa? Joten jos on ongelmia vapaitten suuntien piirissä kasteesta keskusteltaessa, ei jossain muualla päästä sen helpommalla.

Viime aikoina kasteesta on kirjoittanut runsaasti lähetyshiippakunnan emeritus piispa Matti Väisänen. Hän on jo ehtinyt julkaista siitä yli 2 000 sivua. Teoksissa on paljon toistoa ja kertausta eikä hänen esityksensä aina ole ollut täysin viimeisteltyä ja riittävän tiivistä. Silti hän on todella uurastanut ja ahertanut kasteopin parissa. Viimeksi julkaistun kirjansa saatesanoissa hän kirjoittaa, että eivät hänen kaikki kirjansa ”varmaan tyhjennä koko kasteen aarreaittaa” ja että toiset ”tulevat enemmän tai myöhemmin täydentämään ja tarvittaessa korjaamaankin sitä, mitä olen kasteesta kirjoittanut.”¹ Eniten keskustelua on herättänyt Väisäsen ankara kritiikki puhdasoppista luterilaisuutta vastaan (joka itse asiassa kohdistuu samalla myös Lutheria ja luterilaisia Tunnustuskirjoja kohtaan) samoin kuin hänen eritoten Raamatun pyhistä kirjoituksista hakemansa perustelut. Hämmästyttänyt on lisännyt se, että Väisänen on toiminut luterilaisen, tunnustuksellisen lähetyshiippakunnan piispana. Siinä toimensa hän on vihkinyt monet papit pyhään saarnavirkaan ja edellyttänyt heiltä kaikilta valalla sitoutumista luterilaiseen tunnustukseen. Vuosien saatossa hänen johtamansa lähetyshiippakunta on toiminut hänen kirjojensa julkaisijana ja levittäjänä Suomessa ja myös muualla maailmassa. Tämä on synnyttänyt erikoislaatuisen tilanteen, eräänlaisen opillisen umpikujan, josta on vaikea löytää tietä takaisin ja päästä ulos.

Ymmärtääkseni Väisänen on onnistunut pääpiirteissään hyvin puolustaessaan lapsikasteen oikeutusta sen kieltäjiä vastaan. Siltä osin ei liene suurempaa syytä jatkaa keskustelua hänen kanssaan. Tarkempaa pohdintaa ja perusteiden tutkimista tarvitaan, kun hän suhtautuu varsin torjuvasti raamatullisen ja puhdasoppisen luterilaisuuden tärkeisiin painotuksiin. Keskeisenä nousee silloin esiin kysymys Jumalan sanan voimasta syn-

¹ M. Väisänen: *Pelastuksesta osalliseksi. Mitä Raamattu ja Tunnustuskirjat opettavat pääsystä Kristuksen yhteyteen*. Helsinki 2017, 6.

nyttää uudesti. Kokonaiskuvan saamiseksi täytyy ensin lyhyesti selvittää, mitä Väisänen opettaa yleisesti ottaen. Tutkimuksen edetessä erilaisiin yksityiskohtiin hänen opetuksessaan voidaan palata. Ei tietenkään tässä ole mahdollisuutta täysin kattavaan yhteenvetoon kaikista hänen kirjoistaan (kyse on jopa yli 2 000 sivusta). Vähempi riittääköön. Vasta sitten seuraa lähempi kriittinen tarkastelu. Toistan vielä, että erityistä huomiota ansaitsee kysymys Jumalan sanan voimasta synnyttää uudesti.

Käsitteellisenä selvyytensä sanottakoon lyhyesti, että uudestisyntyminen tarkoittaa jäljempänä samaa kuin uskon syntyminen. Uudestisyntynyt on se, joka uskoo syntinsä anteeksi Jumalan armosta Kristuksen tähden ja pelastuu iankaikkiseen elämään.¹

2. Ajankohtainen kiista uudestisyntymisestä

Väisänen rajaa uudestisyntymisen tapahtuman vain ja ainoastaan kasteeseen. Hän nimenomaan kieltää ja torjuu ajatuksen, että Jumalan sana voisi synnyttää uudesti. Sellainen opetus johtaisi erikoiseen ns. ”kahden pelastuksen tavan teologiaan”. Jos uudestisyntyminen tapahtuisi myös jollain muulla tavalla kuin kasteessa, ei silloin olisi enää mitään mieltä kastaa ketään. Hän olisikin jo uudestisyntynyt ennen todellista uudestisyntymistään! Tarpeellisena tarkennuksena Väisänen toteaa, että Jumalan sanalla on voima synnyttää uudesti vain ja ainoastaan kasteessa, mutta ei sen ulkopuolella. Siksi hän sanoutuu irti puhdasoppisesta luterilaisuudesta, jossa on opetettu tuota hänen vastustamaansa ”kahden pelastuksen tavan teologiaa”. Lisäksi hän korostaa löytävänsä tukea omalle käsitykselleen erityisesti Lutherilta sekä myös luterilaisista Tunnustuskirjoista, jotka opettavat toisin kuin puhdasoppinen luterilaisuus.²

Tavan takaa Väisänen vetoaa meidän omaan kielenkäyttöömme, jossa luonnollinen syntyminen on tietysti kertakaikkinen eikä mikään toistuva tapahtuma. Vastaavasti myös hengellinen uudestisyntyminen on kertakaikkinen tapahtuma. Se tapahtuu siksi vain ja ainoastaan kasteessa, mutta ei milloinkaan muulloin. Raamatullisena esikuvana on itse Jeesuksen ”uudestisyntyminen” ihmiseksi.³ Tuossa ”prosessissaan Jumalan Poika sikisi Pyhästä Hengestä sanan kautta” ja syntyi ihmiseksi. Samoin myös ”meidän uudestisyntymistämme Jumalan lapsiksi edeltää sikiäminen Jumalan sanan kautta”, mutta uudestisyntyminen tapahtuu vain kasteessa.⁴ Uudestisyntymisen rinnalle Väisänen luo uuden käsitteen ”uudestisiittäminen”. Hän tarkoittaa, että sanansa avulla ”Jumala siittää eli saattaa alulle uuden ihmisen”, mutta vasta kasteessa ”Jumala synnyttää uuden ihmisen”.⁵

Edelleen Väisänen on huomannut Uudesta Testamentista ne kohdat, joissa ”puhutaan uudestisyntymisestä (evankeliumin) sanan uskomisen kautta eikä kasteesta mainita mitään”⁶ (varsinkin jakeet 1 Kor. 4:15, Gal. 4:19, 1 Piet. 1:23 ja Jaak. 1:18).⁷ Hän huomauttaa näistä, että ne joko puhuvat ”uudestisiittämisestä” (1 Kor. 4:15) tai Jumalan lapsena pysymisestä (Gal. 4:19) tai kasteessa tapahtuvasta uudestisyntymisestä asiayhteyden valossa tarkasteltuina (1 Piet. 1:23 ja Jaak. 1:18). Siksi ne eivät kerro yhtään mitään evankeliumin sanan voimasta synnyttää uudesti.⁸

¹ Käsite ”uudestisyntyminen” voi tarkoittaa myös uskon syntymistä seuraavaa elämän uudistumista tai niitä molempia. Myöhemmin viitataan lyhyesti luterilaisten Tunnustuskirjojen tarkkaan erittelyyn eri merkityksistä.

² Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, erityisesti 30-113.

³ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, erityisesti 30-51.

⁴ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 34.

⁵ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 85.

⁶ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 38.

⁷ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 38-47.

⁸ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 38-47.

Lisäksi Väisänen tutkii Apostolien teoista monia kohtia, joissa puhutaan sanan uskomisesta ennen kastetta (esim. 2:41, 8:12, 36, 16:14, 18:8). Ne hän selittää puhumalla ”uskon kaksinaisuudesta” ja tekee tarkan eron kahden uskon välillä: usko ennen kastetta ja kasteen jälkeen.¹ Edellinen on ”vielä pelastumattoman suostumista pelastettavaksi”, jälkimmäinen ”*pelastetun uskoa*”.² Uskon ennen kastetta Pyhä Henki ”synnyttää sanan kautta”. Se on ”tarttumista Kristuksen evankeliumiin” ja ”vanhurskauden nälkää ja janoa”, mutta ilman pelastusvarmuutta. Vasta kasteessa usko saadaan ”Pyhän Hengen lahjana”. Se tarkoittaa ”elämistä Kristuksen evankeliumista” sekä ”vanhurskautta, iloa ja rauhaa” ja myös pelastusvarmuutta. Sellainen usko on pelastavaa uskoa.³ Tästä seuraa sitten johdonmukaisesti, että evankeliumin tai kristillisen julistuksen synnyttämä usko ei Apostolien teoissa vielä ollutkaan pelastavaa uskoa ennen kastetta, jossa vasta se lahjoitetaan.

Tuon tuostakin Väisänen viittaa kohtaan Joh. 3:5. Hän pitää sitä yhtenä pääkohtanansa vakuuttaessaan luki-joitansa siitä, että uudestisyntyminen tapahtuu juuri kasteessa eikä missään muualla. Syntyminen ”vedestä ja Hengestä” puhuu ennakoivasti nimenomaan kristillisestä kasteesta.⁴

Näistä (ja monista muista yksityiskohdista) päätellen Väisänen pitää todistettuna, että Uudessa Testamentissa uudestisyntyminen liitetään vain kasteeseen. Se on kertakaikkinen ja ainutkertainen tapahtuma. Koska vanhurskauttaminen tapahtuu kasteessa, myös se on kertakaikkinen ja ainutkertainen tapahtuma. Se ei sel-laisenaan voi koskaan toistua. ”Sen sijaan ihmisen osallisuus, *partisipaatio*, vanhurskauttamiseen voi katke-ta jopa useamminkin kuin kerran. Vanhurskauttaminen ei katoa, mutta osallistumisemme siihen voi katke-ta.”⁵

Tämä lyhyt yhteenveto Väisäsen kirjasta (ja kirjoista) riittääköön. Edempänä palaamme vielä hänen moniin selityksiinsä ja niiden sisältämiin yksityiskohtiin.

3. Uudestisyntyminen Lutherin teologiassa, luterilaisissa Tunnustuskirjoissa ja Raamatussa

Väisäsen opetuksen arvioinnissa edetään ensisijaisesti yleisestä erityiseen. Siksi tarkastellaan ensin uskonpuhdistuksen kahta pääperiaatetta ja niiden jälkeen luterilaista käsitystä sanan ja sakramenttien suhteesta. Yleiskuvasta on sitten helpompi tarkentaa moniin eri yksityiskohtiin ilman että laajempi kokonaisuus häviää näkyvistä kokonaan. Kaiken opin ja opetuksen on lisäksi perustuttava Raamattuun. Siksi myös sen tutkimiseen on tarpeen keskittyä.

3.1. Lutherin oppi ja luterilainen tunnustus

Jumalan sana ja Jumalan Sana

Uskonpuhdistuksen pääperiaatteet ovat Raamatun arvovallan ja sen julistaman pelastussanomien korostaminen. Ne kuuluvat yhteen eikä niitä kuulu koskaan erottaa toisistaan. Lisäksi ne molemmat ovat mitä likimmässä yhteydessä Kristuksen persoonaan. Jumalan Poika on lihaksi tullut Sana. Hän on siksi koko Raamattu. Hän on ristillä ansainnut koko maailmalle syntien anteeksiantamuksen. Siksi hän itse on meidän vanhurskautemme. Lyhyesti: hän pelastaa meidät uskon kautta, jonka hän luo ja vaikuttaa meissä sanansa voi-

¹ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 90-100.

² Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 95.

³ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 99.

⁴ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 243 (luettelo käytetyistä raamattuviitteistä).

⁵ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 69.

malla. *Solus Christus* eli ”yksin Kristus” on sekä *sola Scriptura* eli ”yksin Raamattu” että *sola fide* eli ”yksin uskosta”. Näin Kristus on ”kaikki kaikessa” eikä meille ihmisille jää mitään kunniaa. Tuostahan uskonpuhdistuksessa oli nimenomaan kyse!

Kasteen veteen yhdistetty sana ei syvimmältään ole mikään muu kuin lihaksi tullut Sana eli Kristus, Kaikkivaltias Jumala. Luonnollisesti hänellä on jo itsessään kaikkivaltiutensa perusteella voima synnyttää uudesti. Tuon kieltäminen ilmaisee jumaluusopissa pahaenteistä areiolaista vääristymää, jossa kielletään Kristuksen aito jumaluus samalla, vaikka ulospäin yritetään antaa ikään kuin oikeaoppinen vaikutelma. Koska Jumalan sana ja Sana ovat aina erottomasti yhtä, ei niiden välillä vallitse mitään eroa. Ei voida vähätellä ja halveksia sanaa vähättelemättä ja halveksimatta Sanaa. Siksi kaikissa armonvälineissä juuri sana eli Sana on pääasia. Ne eivät ilman sitä tai häntä välitä armoa vaan jäävät sisällöltään aivan tyhjiksi. Niistä tulee pelkkiä seremonioita.

Reformoidussa teologiassa eli Zwinglin ja Calvinin ajattelussa reformaation pääperiaatteet hävisivät tykkäänään aivan toisentyppisiin ratkaisuihin. Raamattua ei enää sellaisenaan pidetty Jumalan voimallisena sanana vaan Jumala puhuu sen kautta vain ja ainoastaan, jos Pyhä Henki tekee sen Jumalan sanaksi. Raamatussa ei siis itsessään ole voimaa synnyttää ketään uudesti. Siihen tarvitaan ulkopuolelta tuleva taivaallinen vaikutus. Vasta silloin tapahtuu jotakin. Vastaavasti Kristuksen hankkima pelastus ei koske syvimmältään koko ihmiskuntaa vaan pelkästään niitä, jotka on ennalta valittu iankaikkiseen elämään. He saavat osakseen armon armonaikana. Muille sitä ei alkuaan ollut edes tarkoitettukaan. Siksi evankeliumin sana ei koske jokaista, eikä se herätä uskoa muissa kuin tarkoin rajatussa etuoikeutettujen joukossa, jotka on edeltä määrätty pelastukseen. Siten ennaltavalinnan perusteella Pyhä Henki ikään kuin ulkoa päin ”polkaisee käyntiin” Raamatun, josta vasta silloin siis tulee voimallinen synnyttämään uudesti tietyt (jämpästi valkatut) kuulijansa.

Virheellinen opetus, jossa kielletään Jumalan sanan voima synnyttää uudesti, juontaa siis juurensa raamatullisuudelle ja luterilaisuudelle täysin vieraista lähteistä. Se on peräisin Zwinglin ja Calvinin tapaisesta reformoidusta teologiasta kuten edellä on esitetty. Väisänen on aikaisemmin edustanut suomalaista ns. ”viidettä herätysliikettä”. Hän on toiminut sen johdossa sen perustamisesta alkaen aina eläkkeelle jäämiseensä saakka. Siinä on ollut tapana kieltää kasteessa tapahtuva uudestisyntyminen, mutta toisaalta tunnustetaan kyllä sanan kautta tapahtuva uudestisyntyminen. Nyt ”heilurin” liike on heilahtanut ihan toiseen äärimmäisyyteen. On päädytty kieltämään sanan kautta tapahtuva uudestisyntyminen, mutta toisaalta tunnustetaan kyllä kasteessa tapahtuva uudestisyntyminen. Voitaisiin sanoa, että tämän päivän Väisänen on peilikuva edellispäivän Väisäsestä. Viidettä herätysliikettä kutsutaan uuspietismiksi, joka ei aina ole ammentanut opetustaan raamatullisesta luterilaisuudesta vaan maailmalla vaikuttavasta evankelikaalisuudesta. Siinä on paljon hyvääkin, mutta sitä hallitsee sangen vahvasti juuri reformoitu teologia. Väisäsen käsitys, jossa ehdottomasti torjutaan Jumalan sanan voima synnyttää uudesti, johtuu ilmeisesti tuosta historiallisesta taustasta. Hän alkoi varhaisessa vaiheessa muuntaa kasteoppiansa luterilaiseen suuntaan. Samanaikaisesti hän ryhtyi muuttamaan sanaoppiensa enemmän reformoituun suuntaan. Syntyi pahaenteinen vinoutuma. Sen mukaisesti Jumalan sanalla ei ole voimaa synnyttää uudesti. Niin ajauduttiin lopulta varsin erikoiseen teologiaan, joka on syvässä ristiriidassa uskonpuhdistuksen ja koko puhdasoppisen luterilaisuuden toisen pääperiaatteen kanssa.

Sanan ja sakramenttien välinen suhde

Väisänen ajattelee siis hyvin yksioikoisesti, että Jumalan sana ei voi synnyttää uudesti, koska uudestisyntyminen tapahtuu ainoastaan kasteessa. Tässä mielessä hän asettaa sanan ja kasteen toisiinsa vastaan. Se on joko – tai, ei sekä – että. Armonvälineenä kaste lahjoittaa jotain sellaista, jota sana armonvälineenä ei pysty

antamaan. Silloin joudutaan kysymään, että mistä sana saa uudestisyntyttävän voimansa kasteessa, jos sillä ei ole sitä jo ennestään. Lutherhan kysyy tunnetusti Vähässä Katekismuksessansa: ”Kuinka vesi voi vaikuttaa näin suurta?” Hän vastaa siihen seuraavasti:

”Sitä ei suinkaan vaikuta vesi, vaan Jumalan sana, joka on veden kanssa ja veden yhteydessä, ja usko, joka tämän vedessä olevan Jumalan sanan uskoo; sillä vesi vailla Jumalan sanaa on pelkkä vesi eikä kaste, mutta Jumalan sanan yhteydessä se on kaste, toisin sanoen elämän armorikas vesi ja uudestisyntymisen peso Pyhässä Hengessä [...]”¹

Näin ollen kasteen uudestisyntyttävä voima on Jumalan sanassa, joka ei saa tuota voimaansa vasta veden yhteydessä vaan joka sillä on jo ennestään itsessään. Tarkoittaako Luther silloin, että kasteen erityinen lahja turhentuu, jos ja kun Jumalan sana synnyttää uudesti? Miten hän siinä tapauksessa tarkkaan ottaen käsittelee sanan ja kasteen tai yleisemmin sanan ja sakramenttien välisen suhteen?

Kaikkien armonvälineitten (eli sanan, kasteen, ehtoollisen ja ripin) ainoana sisältönä ja lahjana on itse Kristus ja hänen armonsa. Koska hän on Jumalan Sana, on niissä siitä syystä keskeisenä ja vaikuttavana tekijänä juuri Jumalan sana. Sakramentit (eli kaste ja ehtoollinen, toisinaan myös rippi) ovat ”näkyvää sanaa”, koska niissä sana liittyy näkyvään aineeseen (eli veteen ja leipään/viiniin sekä myös rippi-isän ” kieleen/ huuliin”). Tällä tavalla ne kaikki liittyvät yhteen ja armonvälineinä välittävät yhden ja saman armon. Silti kaste on erityisesti uudestisyntymisen sakramentti, ehtoollinen erityisesti Herran ruumiin ja veren sakramentti ja rippi erityisesti syntien anteeksiantamisen sakramentti.

Jumalan sana on näin todistettavasti ”kaikki kaikessa”. Me tarvitsemme sitä joko ”luettuna” tai ”kuultuna” tai ”näkyvänä”. Se yksin pelastaa. Jumalan sanalla on voima synnyttää kuulijansa uudesti. Siksi se ohjaa heidät juuri kasteelle, jossa sitten uudestisyntyminen tapahtuu ”näkyvän sanan” kautta. Samoin Jumalan sana ruokkii ja juottaa sitä rukouksin lukevat kristityt. Siksi se johdattaa heidät juuri ehtoolliselle, jossa sitten tuo ruokkiminen ja juottaminen tapahtuu ”näkyvän sanan” kautta. Edelleen Jumalan sana todistaa kaikille, että synnit on jo anteeksi annettu. Siksi se vie heidät juuri ripille, jossa sitten syntien anteeksiantamus tapahtuu tai toteutuu (ei niinkään ”näkyvän”, mutta) ”kuultavan sanan” kautta. Koska kaikissa armonvälineissä on Jumalan autuuttava sana läsnä joko ”luettuna” tai ”kuultuna” tai ”näkyvänä”, ne kaikki yhdessä ja myös jokainen erikseen tuovat pelastuksen. Minkään armonvälineen merkitys tai sisältö ei turhennu sen tähden, että Kristus on läsnä niissä kaikissa. Ja missä Kristus on, siellä on myös hänen koko armonsa. Mikään vähempi ei syntiselle riitä.

Tämän mukaisesti Melanchthon puhuu luterilaisissa Tunnustuskirjoissa, tarkemmin sanottuna Augsburgin tunnustuksen puolustuksessa eli Apologiassa, sakramenteista eli kasteesta, ehtoollisesta ja myös ripistä ”jumalanpalvelustoimituksina” ja opettaa niistä:

”Mutta samoin kuin sana joutuu korviin kohdatakseen sydämet, samoin jumalanpalvelustoimitus sellaiseen kohtaa silmät taivuttaakseen sydämet. Niin sanan kuin jumalanpalvelustoimituksenkin vaikutus on sama. Augustinus on varsin sattuvasti sanonut sakramenttia näkyväksi sanaksi (*verbum visibile*), koska silmät havaitsevat jumalanpalvelustoimituksen; se on kuin sanan kuvaus, joka ilmaisee samaa kuin sanakin. Kummankin vaikutus on siis sama.”² (kohta 13:5)

¹ *Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat* (= TK). Suomentanut A. E. Koskenniemi. Helsinki 1948, 300.

² TK 169.

Samoin Luther kirjoittaa luterilaisissa Tunnustuskirjoissa, tarkemmin sanottuna Schmalkaldenin uskonkohdissa, seuraavasti:

”Tahdomme jälleen palata evankeliumiin. Se ei anna vain yhtä neuvoa ja apua syntiä vastaan, sillä Jumala on armossaan ylenpalttisen rikas. Ensiksikin Jumala tekee sen suullisen sanan välityksellä, jossa julistetaan syntien anteeksiantamista koko maailmassa. Tämä on evankeliumin varsinainen virka. Toiseksi kasteen välityksellä. Kolmanneksi alttarin pyhän sakramentin välityksellä. Neljänneksi avaintenvallan sekä myös *per mutuum colloquium et consolationem fratrum* (veljien keskinäisen keskustelun ja lohduttamisen välityksellä) [...]”¹

Siksi on turhaa ja suorastaan väärin syyttää puhdasoppista luterilaisuutta ”kahden pelastuksen” opettamisesta eli väittää vääräksi opetusta, että sekä Jumalan sana että kaste pelastaa. Jos väistämättä halutaan ajatella noin, niin puhdasoppista luterilaisuuttahan voi syyttää jopa ”kolmen tai neljän pelastuksen” opettamisesta, koska sen mukaan myös rippi ja ehtoollinen pelastavat. Syytettyjen penkille pitää nostaa silloin myös Luther, sillä hän opettaa samalla tavalla. Mutta kyse ei tietenkään ole kahdesta, kolmesta tai neljästä pelastuksesta vaan yhdestä ja samasta pelastuksesta, jonka kaikki armonvälineet välittävät meille. On täysin mielivaltaista asettaa Jumalan meille siunaukseksi säätämät armonvälineet toisiansa vastaan. Pikemminkin kyse on hänen ”armonsa ylönpalttisesta rikkaudesta”, joka lahjoitetaan meille syntisille eri tavoin, jotta ei kenenkään tarvitse jäädä epäilemään evankeliumin sanan varmuutta ja totuutta.

Jumalan Pojan inkarnaatio (ihmiseksi tulo) ja sakramentit

Edelleen Luther tähdentää, että Kristuksen inkarnaation eli Jumalan Sanan lihaksitulon ihme toteutuu sakramentissa. Erityisesti hän puhuu ehtoollisesta, mutta sama koskee luonnollisesti myös kastetta. Kirjassansa ”Kirkon Baabelin vankeudesta” hän sanoo:

”Sen tähden on sakramentista sanottava aivan samaa kuin itse Kristuksesta. Sillä jotta jumaluus asuisi hänessä ruumiillisesti, ei hänen inhimillisen luontonsa tarvitse muuttua, ikään kuin sen ominaisuudet olisivat esteenä jumaluudelle, vaan molemmat luonnot ovat täydellisinä olemassa. Silloin voidaan todella sanoa: ’Tämä ihminen on Jumala, tämä Jumala on ihminen.’ Ellei filosofia käsitä tätä, käsittää sen kuitenkin usko. Jumalan sanan arvo on suurempi kuin meidän henkemme käsityskyky. Samoin ei leivän ja viinin tarvitse muuttua, jotta todellinen ruumis ja todellinen veri voisivat olla läsnä sakramentissa, ikään kuin niiden satunnaiset ominaisuudet olisivat esteenä Kristukselle, vaan molemmat säilyvät samalla kertaa, ja silloin voidaan todella sanoa: ’Tämä leipä on minun ruumiini, tämä viini on minun vereni’ ja päinvastoin.”²

Tämän mukaisesti kasteessa ja ehtoollisessa tapahtuu sama käsittämätön ihme kuin jouluna: Sana tulee lihaksi. Hän tulee näkyväksi sanaksi meitä auttamaan ja autuuttamaan. Siksi kastettu ihminen saa todella iloita uudestisyntymän armosta ja astua ehtoolliselle nauttimaan taivaallisen Hyväntekijänsä ”ruumin ja veren” syntiensä anteeksisaamiseksi. Joulun ihme toistuu näin läpi koko kirkkovuoden. Yhä uudelleen ja uudelleen. Sama Sana, joka on läsnä evankeliumissa ja joka itse on juuri se evankeliumi, on läsnä näkyvänä myös sakramenteissa. Hänet löytää siis saarnatuolista, kastemaljan äärestä ja alttarin luota. Näin Jumalan armo kohtaa syntisen joulun ihmeessä: sanassa ja sakramenteissa. Se ilosanoma synnyttää ja vahvistaa uskon.

¹ TK 262.

² M. Luther: *Valitut teokset II*. Juva 1983, 410–411.

Väisänen näkee Jumalan Sanan ihmiseksi tulon syntisen ihmisen uudestisyntymisen esikuvana.¹ Hän ei siis yhdistä sitä Lutherin lailla sakramenttiin, joka tuon uudestisyntymisen vaikuttaa. Näin painopiste siirtyy väärän pietismin lailla ihmisen omaan kokemukseen ja hänessä tapahtuvaan sisäiseen muutokseen. Sen myötä pelastusvarmuus ei enää selvästi perustu yksin armonvälineisiin. Sitä paitsi jo Jumalan Pojan sikiäminen eikä vasta hänen joskus paljon myöhemmin tapahtuva syntymisensä merkitsee Jumalan Pojan ihmiseksi tulon ihmettä. Väisänen – puhuessaan uudestisyntymisestä ja tehdessään keinotekoisen erottelun uudestisiittämisen ja uudestisyntymisen välillä – ei kuitenkaan tarkoita, että tuo uudestisiittäminen vaan vasta uudestisyntyminen merkitsee ”todellista pelastusta”. Siten hänen uumoilemansa vastaavuus Jumalan Pojan ”uudestisyntymisen” ja meidän uudestisyntymisemme välillä hajoaa alkuunsa. Sinänsähän ei Jumalan Poika edes tarvitse mitään *uudelleen* syntymistä. Hän syntyi yksinkertaisesti ihmiseksi. Me sitä vastoin tarvitsemme uudestisyntymistä, koska me olemme syntiset ja jumalattomat itsessämme. Tämä olkoon sanottu, jotta joulun ihme sakramenttien yhteydessä ei latistu joksikin epämääräiseksi, hämäräksi opetuksiksi, josta ei lopulta käy selvästi ilmi, mitä tarkoitetaan.

Ei siis ole syytä kutsua Jumalan eläväksi tekevää ja uudesti synnyttävää sanaa, joka on yhtä kuin lihaksi tullut iankaikkinen Jumalan Sana, ”kuivaksi sanaksi”, kuten Väisänen tekee puhuessansa kasteesta ”läpimärkinä sanana”.² Tuollainen kielenkäyttö ei tee oikeutta pyhälle sanalle eli Raamatulle eikä myöskään lihaksi tullelle Sanalle eli Jumalan Pojalle. Joulun vietto ei tarkoita jotakin ”kuivan sanan” juhlimista vaan päinvastoin sen Sanan juhlaa, jonka kautta meret ja vedet, maat ja mantereet, korkeudet ja syvyydet ovat luodut ja joka nöyrytyi seimeen ja myöhemmin ristille koko ihmiskunnan Vapahtajaksi. Ilman tuota Sanaa ja sanaa meillä ei ole mitään, ei edes kastetta eikä ehtoollista. Puheemme ja ilmaisumme tuokoot syvän kunnioituksen vallassa esiin jumalalliset totuudet. Niinpä ”kuivia” ovat meidän omat järjen päätelmämme, yrityksemme ymmärtää ja selittää, teologiset koukeromme ja kiemuramme. Me itsekkin olemme ”kuivia” tai suorastaan kuolleita synnin tähden. Mutta Jumalan Sana on ylösnoussut ja hänen sanansa on ”elävä ja voimallinen” iankaikkisesti (Hebr. 4:12). Hän herättää meidän kuivettuneet ja kuivat luumme eloon jälleen (Hes. 37).

Lutherin opetus kasteesta Kirkkopostillassa: Helatorstain kolme evankeliumisaarnaa

Koska edellä on kootusti esitetty uskonpuhdistuksen keskeiset sanaa ja kastetta tai sakramentteja yleensä koskevat teologiset korostukset, siirrytään seuraavassa tarkastelemaan lähemmin, kuinka ne nousevat esiin Lutherin kirjoittamissa saarnoissa. Ensi alkuun ote hänen Kirkkopostillastaan ja sen peräti kolmesta saarnasta helatorstaina. Saarnatekstinä on Mark. 16:14-20.

Uskonpuhdistaja opettaa täysin kirkkaasti (ja toisin kuin Väisänen), että jo evankeliumin julistuksen myötä ihminen tulee todelliseen uskoon, ja juuri siksi hän sitten tahtoo tulla myös kristilliselle kasteelle, jossa usko vahvistetaan ”näkyvän merkin” kautta. Huomaa seuraavaa lukiessa, että tässä ei puhuta mistään kahdenlaisesta uskosta eli ”ei niin todellisesta uskosta” (jonka evankeliumi synnyttäisi ennen kastetta) ja ”todellisesta uskosta” (joka syntyisi kasteen yhteydessä). Tuollainen selitys tekisi turhaksi Raamatun opetuksen siitä, että Jumalan sana synnyttää uudesti. Huomaa sitten lisäksi, kuinka kaste juuri ”näkyvänä sanana” vahvistaa sen, mikä on tapahtunut evankeliumia julistettaessa kuullun sanan kautta. Näin nämä molemmat armonvälineet pitävät yhtä sanan ollessa kaikessa kaiken vaikuttavana tekijänä. Annetaan Lutherin itse todistaa. Seuraavat otteet ovat hänen kolmannesta evankeliumisaarnastaan helatorstaina:

¹ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 30-35.

² Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 213. Tässä hän viittaa A. Simojoen ”hauskaan” ilmaukseen.

41. "Jos kysytään ja jos tahdotaan tietää, kuinka autuaiksi tullaan, on ydinkohtana eli ydinoppina oleva se, että uskotaan ja tullaan kastetuksi. [...] Tässä Kristus nimenomaan selvittää, mikä on kuin onkin evankeliumin ydinoppi, ja hän rakentaa kaiken uskon ja kasteen varaan, päätellen meidät autuaiksi sen tähden ja siitä, että meillä uskon ja kasteen kautta on Kristus. 42. Uskomisenhan itse asiassa tietää sen totena pitämistä ja siihen kaikesta sydämestä uskaltamista, minkä evankeliumi ja kaikki uskontunnustuksen kohdat Kristuksesta ilmoittavat [...] edelleen hän, että usko siihen lujemmin tarttuisi ja sitä omanaan pitäisi, antaa meille kasteen, näkyväisellä merkillä näin todistaaksensa, että Jumala ottaa meidät omiksansa ja varmaan antaa kaiken sen, mikä evankeliumin välityksellä on meille ilmoitettu ja tarjottu."¹

Jatkossa Luther torjuu painavasti sen väärinkäsityksen, että evankeliumin synnyttämä todellinen usko voisi jättää kasteen syrjään tai hylätä sen kokonaan. Ei, vaan Jumalan sana, joka synnyttää uudesti, ohjaa kuulijansa juuri siksi kasteelle, jossa sitten uudestisyntyminen tapahtuu "näkyvän sanan" kautta (aivan kuten yllä on lyhyesti esitetty ja Lutherin opetuksella vahvistettu):

61. "Tästä siis ei seuraa, että kaste voitaisiin jättää suorittamatta tai että hyväksyttäisiin jonkun mahdollinen huomautus, että hänellä on usko eikä hän siis tarvitse kastetta. Se näet, josta tulee uskova kristitty, varmaankin myös halulla omaksuu merkin, että hänellä itsessään olisi sekä Jumalan todistus omasta autuudesta että sen varmistus, ja että hän koko elämänsä ajan sillä saattaisi itseään vahvistaa ja lohduttaa, jopa sitä julkisesti tunnustaa koko maailmalle. Nämä molemmat ovat näet oleellisia kristitylle, niin kuin Paavali Roomalaiskirjeen 10. luvussa (10. jakeessa) sanoo, että Jumalan edessä sydämellä uskotaan ja maailmalle suulla tunnustetaan. Saattaahan kuitenkin käydä niin, että joku uskoo, vaikka ei olekaan kastettu, ja toisaalta taas eräät, jotka ottavat vastaan kasteen, eivät todella usko."²

Lisäksi Luther korostaa selkeästi, että evankeliumin synnyttämä todellinen usko, joka juuri siksi siis halajaa kastetta "näkyvänä merkinä" eikä lykkää sille tulemista tarpeettomasti, pelastaa ihmisen, vaikka hän ehtisi kuolla ennen kastetta:

62. "Tämä lausuma käsitettäköön siis niin, että kasteesta on annettu käsky ja että kaste on vahvistettu; sitä ei siis saa halveksia, vaan viljellä, niin kuin sanottiin. Kuitenkaan ei saa liian ankarasti rajoittaa: Jos ken ei voi tulla kasteelle, hän ei silti joudu kadotukseen tuomitukseksi. 63. Tästä antautuu kaiken kaikkiaan seuraavat neljä tapausta: 1) muutamat uskovat ja kastetaan; tämä on Kristuksen yleispätevä käsky ja sääntö, jota on opetettava ja noudatettava; 2) muutamat uskovat, eikä heitä kasteta; 3) muutamat eivät usko, mutta siitä huolimatta heidät kastetaan; 4) muutamat eivät usko, eikä heitä kasteta. 64. [...] Aina on niin ikään oltu yksimielisiä siitä, ettei sitä, joka uskoo, tuomita kadotukseen, vaikka ei häntä olekaan kastettu. Saattaahan käydä niin, että joku uskoo, mutta, vaikka hän pyytääkin kastetta, kuolema hänet yllättää. Tästä ei ole tarvis sen pitemmältä puhua."³

Jo toisessa evankeliumisaarnassaan helatorstaina Luther sanoo kaiken saman paljon lyhyemmin:

25. "Jumala on aina sanansa rinnalle antanut ulkonaisen merkin voimakkaasti tehostamaan hänen sanaansa, niin että me vahvistuisimme sydämässämme emmekä, sanaa epäillen, horjuisi. [...] Samoin Kristus on tehnyt tässä, lupauksensa: 'Joka uskoo ja kastetaan, se tulee autuaaksi' lisäämällä ulkonaisen merkin, nimittäin kasteen ja lisäksi leivän ja viinin sakramentin, käytettäväksi erikoisesti kiusauksissa ja kuoleman korvalla vahvistamaan uskoamme ja vaatimalla vaatien muistuttamaan Jumalaa hänen lupauksistansa. 26.

¹ M. Luther: *Kirkkopostilla* (=KP). Toinen osa. Suomentanut A. E. Koskeniemi. Helsinki 1942, 533-534.

² KP II 539-540.

³ KP II 540.

Saattaahan joku uskoa, vaikka ei olekaan kastettu. Kastehan on ainoastaan ulkonainen merkki, jonka on määrä muistuttaa meitä Jumalan lupauksesta. Jos kaste on saatavissa, niin kaikella muotoa se otettakoon, sillä kukaan ei saa sitä halveksia; mutta ellei sitä voida saada tai jos se evätään, ei silti kadotukseen tuomita, kunhan vain uskotaan evankeliumi. Siinä, näet, missä on evankeliumi, on myöskin kaste ja kaikki muukin, minkä kristitty tarvitsee, sillä kadotus ei ole minkään muun synnin seurausta kuin epäuskon.”¹

Myös ensimmäisessä evankeliumisaarnassaan helatorstaina Luther opettaa samoin vielä lyhyemmin ja näsevammin:

18. “[...] Jumala on siis järjestänyt siten, että meidän uskomme on tuleva ilmeiseksi pakanoille: ken vain on kristitty ja on kastattanut itsensä, on jo sellaisenaan vaarassa joutua pakanoiden ja epäkristittyjen käsiin ja surmattavaksi. On siis välttämätöntä, että me, jos olemme kristityitä, kastatamme itsemme, tai, ellei se ole mahdollista, ainakin sanomme: Halusta tulisin kastetuksi. 19. Tämä merkki on sitä paitsi annettu meille senkin tähden, että me Jumalan omalla armollisella avulla olisimme varmoja hänen armostansa, ja että jokainen voisi sanoa: Jumala on antanut minulle tämän merkin sitä varten, että olisin varma autuaaksitulemisestäni, minkä hän on luvannut evankeliumilla. Hän on näet antanut meille sanansa, kirjeen, ja sanojen ohella kasteen, sinetin; näin usko, joka käsittääpi sanan, vahvistuu merkin ja sinetin avulla.”²

Lainatut kohdat osoittavat selkeästi, että Väisänen ei tee oikeutta uskonpuhdistajan opetukselle. Hän suorastaan vääristää hänen yksinkertaisen selvät ajatuksensa.

Lutherin opetus kasteesta Kirkkopostillassa: Kolminaisuudenpäivän evankeliumisaarna

Sitten lisäksi vielä pari otetta niin ikään Lutherin Kirkkopostillasta, sen kolminaisuudenpäivän evankeliumisaarnasta. Sen tekstinä on Joh. 3:1-15 eli Jeesuksen keskustelu Nikodeemuksen kanssa. Väisänen on monesti viitannut erityisesti jakeeseen 5 (kuten edellä on osoitettu) ja korostanut, että uudestisyntyminen ”vedestä ja Hengestä” tekee kasteesta ainoan, uudestisyntymisen vaikuttavan armonvälineen ja että kasteesta siksi tulee ehdottoman välttämätön autuuteen. Jälleen näissä yhteyksissä hän toistaa väitteensä, että Jumalan sana ei näin ollen voi synnyttää uudesti.³

Sitä vastoin Luther puhuessaan uudestisyntymisestä ”vedestä ja Hengestä” korostaa jatkuvasti ei vain kastetta vaan ”saarnaa ja kastetta”. Hänen paljon laajempaa ja syvällisempää opetustansa ei kuuluisi sivuuttaa ja jälleen kerran tietoisesti tai tiedostamatta tulkitaan väärin hänen ajatustaan. Kannattaa panna merkille, että hän sitten myös viittaa siihen, mitä hän on asiasta toisessa (tai aiemmassa) yhteydessä enemmän opettanut. Mitä ilmeisimmin hän silloin tarkoittaa erityisesti noita kolmea helatorstain saarnaa, joita on jo edellä tarkasteltu. Siten nämä kaikki eri saarnat pitävät yhtä ja ilmaisevat saman totuuden. Mutta nyt vihdoinkin tuohon kolminaisuudenpäivän saarnaan:

24. ”Ota ensiksi huomioosi: hän johdattaa ja osoittaa Nikodeemuksen seurakuntansa ulkonaiseen virkaan, saarnaan ja kasteeseen, sanoessaan, että ihmisen täytyy syntyä uudesti vedestä ja Hengestä. [...] Hän tahoo osoittaa hänet siihen, näin vahvistaen Johanneksen saarnan ja kasteen: se virka on oleva täydessä arvossaan, ja Jumala on sen määrännyt sitä varten, että sen kautta uudestisyntyytään. [...] 26. Hän osoittaa siis, että ihmisen uudestisyntymiseksi ja Jumalan valtakuntaan tulemiseksi ei ole olemassa mitään muuta tekoa eikä keinoa kuin saarnavirka ja kaste sekä niihin yhdistetty Pyhä Henki, joka saarnaviran kautta vai-

¹ KP II 515.

² KP II 504.

³ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, erityisesti 182, 210.

kuttaa ihmisen sydämessä. Hän ei näet puhu sellaisesta Hengestä, joka on salassa ja jota ei voida oppia tuntemaan, sellaisesta, jollaisena hän on persoonana omassa jumalisessa olemuksessaan, välittömästi omassa itsessään, vaan sellaisesta, joka ilmaisee itsensä ulkonaisessa virassa, missä hän on kuultavana ja nähtävänä, nimittäin evankeliumin ja sakramenttien saarnavirassa. [...] hän on säätänyt niin, että Pyhän Hengen on oltava sanan ja sakramenttien yhteydessä, ihmiskorvien ja -silmien ulottuvilla ja että hänen on vaikutettava ulkonaisen viran välityksellä, että tiedettäisiin: se, mikä tapahtuu, on todella tapahtunut Pyhän Hengen kautta. 27. Näillä sanoilla: 'Jos joku ei synny vedestä ja Hengestä' ilmaistaan siis seuraava hänen ajatuksensa: Ihmisen täytyy syntyä uudesti evankeliumin saarnan ja kasteen viran kautta, jossa Pyhä Henki vaikuttaa. Juuri sanalla hän valaisee sydämen, osoittaen syntiin kohdistuvan Jumalan vihan, mutta myöskin Jumalan armon, joka on luvattu hänen Poikansa, Kristuksen, tähden. Tämän voimasta sydämet syttyvät, ne alkavat uskoa ja kääntyä Jumalan puoleen, uskaltaa hänen armoonsa, häntä avuksensa huutaa. Heidän uskonsa herättämiseksi ja vahvistamiseksi hän myöskin antaa kasteen olemaan sanan ohella sen varmana merkinä, että hän pesee pois ja hävittää meidän syntimme, vakuuttaa pitää alinaikaisena ja lujana lupaamansa armon ja antaa Pyhän Hengen. Tästä on toisessa yhteydessä enemmän puhuttu.”¹

Tässä Luther opettaa yhtäpitävästi aikaisemman saarnan kanssa, että evankeliumi synnyttää todellisen uskon ja juuri siksi se ohjaa uskovan kasteelle, jossa Jumala näkyvän ja varman ”merkin” kautta jakaa runsaasti armoansa ja armonsa rikkaita lahjoja. Jatkossa hän opettaa niin ikään yhtäpitävästi aikaisemman saarnan kanssa, että kastetta ei kuitenkaan kuulu lykätä tarpeettomasti, koska me tarvitsemme armon julistettuna, luettuna, kuultuna ja nähtynä.

31. ”Tästä huomaat edelleen: kaste ei ole mikään tarpeeton asia, miksi kasteenusijoiden joukkio sitä häpäisee [...] Ei sovi siis sitä hyljätä eikä lykätä toistaiseksi, sillä se on Jumalan järjestyksen jääräpäistä halveksimista ja syrjäyttämistä. Ei siinä varmastikaan Pyhä Henki voi olla. [...] 33. Tämän minä sanon kuitenkin vain siitä yleisestä järjestyksestä ja säännöstä, johon on pitäydyttävä, missä ja milloin kaste on saatavissa; hätätilassa, milloin sille ei voida päästä, niin kuin muissakin vastaavissa hätätiloissa, riittääköön se, että kastetta halutaan ja että ihminen sanalla viedään Kristuksen tykö ja hänelle uhrataan; mutta siitä ei tällä kertaa sen enempää.”²

Kaikesta edellisestä käy kirkkaasti ilmi Lutherin opetus, että Jumalan sana synnyttää uudesti sen, joka kuu-lee ja ottaa uskossa vastaan evankeliumin, ja juuri siksi se ohjaa hänet myös kasteelle, jossa tuo uudestisyntyminen tapahtuu ”näkyvän” sanan kautta.

Luterilaiset Tunnustuskirjat ja niiden opetus uudestisyntymisestä

Lutherin teksteistä siirrymme seuraavaksi Luterilaisiin Tunnustuskirjoihin. Olemme jo lainanneet Augsburgin tunnustuksen puolustusta (eli Apologiaa), jossa puhutaan sanan ja sakramentin samanlaisesta vaikutuksesta. Kertaamme tuon tärkeän kohdan:

”Mutta samoin kuin sana joutuu korviin kohdatakseen sydämet, samoin jumalanpalvelustoimitus sellaiseen kohtaa silmät taivuttaakseen sydämet. Niin sanan kuin jumalanpalvelustoimituksenkin vaikutus on sama. Augustinus on varsin sattuvasti sanonut sakramenttia näkyväksi sanaksi (*verbum visibile*), koska silmät

¹ M. Luther: *Kirkkopostilla* (=KP). Kolmas osa. Suomentanut A. E. Koskenniemi. Helsinki 1944, 33-34.

² KP III, 35.

havaitsevat jumalanpalvelustoimituksen; se on kuin sanan kuvaus, joka ilmaisee samaa kuin sanakin. Kummankin vaikutus on siis sama.”¹ (kohta 13:5)

Lainaamassani sitaatissa näkyy havainnollisesti aito, luterilainen korostus, jonka mukaan sakramentti ”vaikuttaa” ja ”ilmaisee saman kuin sanakin”, kuitenkin ”näkyvällä tavalla”. Siksi Jumalan sana synnyttää uudesti. Samoin kaste, jossa se tapahtuu ”näkyvällä tavalla”. Yhtäpitävästi Jumalan sana ruokkii ja juottaa. Samoin ehtoollinen, jossa se tapahtuu ”näkyvällä tavalla”. Lisäksi Jumalan sana antaa synnit anteeksi. Samoin rippi, jossa se tapahtuu ”kuuluvalla äänellä” (ks. edellä).

Yksimielisyyden ohjeessa määritellään käsite ”uudestisyntyminen” tarkasti:

”*Regeneratio* – toisin sanoen uudestisyntymä – -sanaa käytetään ensiksikin siten, että siihen samalla sisältyy syntien anteeksiantamus ainoastaan Kristuksen tähden ynnä sitä seuraava uudistus, jonka Pyhä Henki saa aikaan uskon kautta vanhurskautetuissa. Edelleen sitä käytetään yksinomaan *remissio peccatorum et adoptio in filios Dei*, toisin sanoen merkitsemään ainoastaan syntien anteeksiantamusta ja meidän ottamistamme Jumalan lapsiksi. Puolustus [eli P. Melanchthonin kirjoittama Apologia] käyttää tätä sanaa paljon ja usein tässä jälkimmäisessä merkityksessä. Se kirjoittaa: *Iustificatio est regeneratio*, toisin sanoen: Jumalan edessä tapahtuva vanhurskautus on uudestisyntymä.”² (Täydellinen selitys, kohta 3:19)

Väisänen katsoo, että uudestisyntymän tavalla myös vanhurskauttaminen olisi Luterilaisissa Tunnustuskirjoissa kertakaikkinen ja ainutlaatuinen tapahtuma, joka tapahtuisi nimenomaan kasteessa (ks. edellä). Tuollainen väite (ilman sen tarkempia perusteluja) ei vakuuta: Tunnustuskirjoista käy kauttaaltaan selvästi esille, että vanhurskauttaminen ei rajoitu vain yhteen ainoaan kertaan. Sitä paitsi vaikka oletettaisiin vanhurskauttamisen tapahtuvan vain yhden kerran, niin silti on eittämätöntä, että Melanchthon puhuu siitä pääsääntöisesti evankeliumin uskomisen seurauksena. Silloin tuo vanhurskauttaminen eli uudestisyntyminen tapahtuu nimenomaan Jumalan sanan uudestisyntyttävän voiman kautta eikä ainoastaan kasteessa. Asian havainnollistamiseksi vain yksi esimerkki riittää. Melanchthon kirjoittaa Augsburgin tunnustuksen puolustuksessa (eli Apologiassa) siitä, kuinka ”usko Kristukseen vanhurskauttaa”, seuraavasti:

”Voidaanko jumalattoman kääntymisestä tai uudensyntymän tavasta puhua yksinkertaisemmin ja selvemmin? Esittäkööt vastustajamme yhden ainoankin lukemattomien kirjailijoiden Sententioiden selityksen, jossa selvitetäisiin uudensyntymisen tapaa! Puhuessaan rakkauden perustilasta (*habitus*) he olettavat – nykyaikaisten kasteenusijoiden tapaan – ihmisten ansaitsevan sen tekojen avulla eivätkä opeta sitä saatavaksi sanan kautta. Jumalan kanssa ei kuitenkaan voida hieroa kauppaa. Jumalaa ei voida käsittää muutoin kuin sanan välityksellä. Vanhurskautus tapahtuu siis sanan välityksellä, niinkuin Paavali sanoo: ’Evankeliumi on Jumalan voima itsekullekin uskovalle pelastukseksi’, ja niin ikään: ’Usko tulee kuulemisesta.’ Jo tämänkin perusteella voidaan todistaa, että usko vanhurskauttaa. Jos kerran näet vanhurskautus tapahtuu yksinomaan sanan välityksellä, ja sana voidaan käsittää yksinomaan uskolla, seuraa siitä, että usko vanhurskauttaa. [...] Tähänastisen olemme esittäneet osoittaaksemme, millä tavalla uusisyntymä tapahtuu, ja tehdäksemme ymmärrettäväksi, millainen on se usko, josta me puhumme.”³ (4:65-68)

Väisänen ei tutki ja selitä kovin laajasti Luterilaisten Tunnustuskirjojen opetusta. Tarkemmin hän perehtyy etenkin Schmalkaldenin opinkohtaan 8:7, joka kuuluu uusimman käännöksen mukaan seuraavasti:

¹ TK 169.

² TK 486-487.

³ TK 74-75.

”Mutta ne, jotka ovat uskossa ennen kastetta tai tulevat kasteessa uskoon, saavat uskon ulkonaisen, edeltävän sanan välityksellä. Aivan samoin on täysi-ikäisten täytynyt ensin kuulla, että ’se, joka uskoo ja kasteaan, pelastuu’, vaikka he alkuun jäisivätkin epäuskoon ja vasta vuosikymmenen kuluttua saisivat Hengen ja kasteen.”¹

Väisäsen mielestä on tehtävä hiuksenhieno erotus kahdenlaisen uskomisen välillä: ”Verbin ’uskoa’ ja substantiivisen ilmaisun olla ’uskossa’ tai tulla ’uskoon’ välillä on teologinen ero.” Edellinen käsite ei hänen mukaansa merkitse pelastavaa uskoa vaan sitä (ennen kastetta) edeltävää uskoa, kun taas jälkimmäinen ilmaus tarkoittaa varsinaista uskoa (kasteen jälkeen). Näin ollen kohta ei todistaisi, että Jumalan sana voi synnyttää uudesti.²

Väisäsen selitys kaatuu omaan mahdottomuuteensa. Hän ajaa mielivaltaisesti oman erottelunsa tekstiin. Hän yrittää näin saada luterilaisen opin sopusointuun esittämänsä opetuksen kanssa. Lutherin koko teologian valossa Schmalkaldenin opinkohta on täysin kirkas. Hänen mukaansa ”ulkonainen, edeltävä” evankeliumi synnyttää todellisen uskon jo ennen kastetta ja juuri siksi ohjaa sen, joka uskoo evankeliumin, kasteelle, jossa usko ”näkyvän merkin” kautta tulee vahvistetuksi. On mahdotonta, että lainauksessa kaksi kertaa esiintyvä sana ”usko” tarkoittaisi kahta eri asiaa. Latinankielisessä tekstissä käytetään yhtä ja samaa sanaa (*credere*) eikä sillä mitenkään voi olla kahta eri merkitystä yhdessä ja samassa lauseessa. Schmalkaldenin artikkelit eivät tee tuollaista erottelua missään. Se on vierasta Lutherille. Hän opettaa Raamatun tavalla eikä sorru saivarteluun.

Muulla Luterilaiset Tunnustuskirjat opettavat täysin yhtäläisesti uskonpuhdistajan kanssa, että Jumalan sanalla on voima synnyttää uudesti. Yksimielisyyden ohjeessa todetaan esim. seuraavasti:

”Augsburgin tunnustukselle uskolliset puhtaat opettajat ovat [...] opettaneet ja kiinteästi väittäneet, että ihminen esivanhemmissa tapahtuneen lankeemuksen tähden on siinä määrin turmeltu, että hän jumalallisten asioiden piirissä, niiden, jotka koskevat meidän kääntymystämme ja sielumme autuutta, on luonnostaan sokea: hän ei ymmärrä eikä voi ymmärtää Jumalan sanaa, kun sitä saarnataan, vaan pitää sitä hullutuksena; hän ei itsestään voi lähestyä Jumalaa, vaan on ja pysyy Jumalan vihollisena, kunnes hän Pyhän Hengen voimalla, saarnatun ja kuullun sanan kautta, sulasta armosta, ilman vähintäkään omaa myötävaikutustaan kääntyy, tulee uskoon, uudestisyntyy ja uudistuu.”³ (Täydellinen selitys, kohta 2:5)

Itse tuossa Augsburgin tunnustuksessa todetaan kuuluisassa, uskon syntymistä koskevassa kohdassa:

”Tällaisen uskon saamista varten Jumala on asettanut saarnaviran ja antanut evankeliumin ja sakramentit. Näiden, kuin välineiden kautta ikään hän antaa Pyhän Hengen, joka, missä ja milloin tahtoo, vaikuttaa uskon niissä, jotka kuulevat evankeliumia, joka opettaa, että meillä, jos sen uskomme, on armollinen Jumala Kristuksen ansion kautta eikä oman ansiomme kautta.”⁴ (5:1-3)

Augsburgin tunnustuksen puolustuksessa sanotaan:

”Vanhurskautus tapahtuu siis sanan välityksellä, niin kuin Paavali sanoo: ’Evankeliumi on Jumalan voima itse kullekin uskovalle pelastukseksi’ (Room. 1:16), ja niin ikään: ’Usko tulee kuulemisesta’ (Room. 10:17). Jo

¹ Lainaus uusimman käännöksen mukaan (ks. *Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat*, Jyväskylä 1990, 276.)

² Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 210.

³ TK 468.

⁴ TK 27.

tämänkin perusteella voidaan todistaa, että usko vanhurskauttaa. Jos kerran näet vanhurskautus tapahtuu yksinomaan sanan välityksellä, ja sana voidaan käsittää yksinomaan uskolla, seuraa siitä, että usko vanhurskauttaa. On kuitenkin muitakin, tukevampia perusteita. Tähänastisen olemme esittäneet osoittaaksemme, millä tavalla uusisyntyminen tapahtuu, ja tehdäksemme ymmärrettäväksi, millainen on se usko, josta me puhumme.”¹ (4:67-68)

Edelleen samassa Augsburgin tunnustuksen puolustuksessa sanotaan:

”Me teemme siis sen johtopäätöksen, että meidät vanhurskautetaan Jumalan edessä, meidät saatetaan sovintoon Jumalan kanssa ja me uudestisyntymme sen uskon kautta, joka parannuksessa pitää kiinni armolupauksesta, todella tekee säikähtyneen sydämen eläväksi ja päättää, että Jumala on meille leppyinen ja armollinen Kristuksen tähden.”² (4:386)

Isossa Katekismuksessaan Luther selittää kolmatta uskonkappaletta näin:

”Pyhällä Hengellä on näet ensiksi maailmassa erikoinen seurakunta. Tämä on se äiti, joka synnyttää ja kantaa jokaisen kristityn Jumalan sanalla. Tätä sanaa hän ilmoittaa ja harjoittaa ja hän valaisee ja sytyttää sydämet, niin että ne sen käsittävät, omistavat, siinä riippuvat ja pysyvät.”³ (kohta 42)

Ja vähän myöhemmin Luther jatkaa:

”[...] sen tähden me uskomme häneen, joka meitä joka päivä sanalla tähän vetää ja joka tällä samalla sanalla ja syntien anteeksiantamuksella antaa, lisää ja vahvistaa uskoa, tehdäkseen meidät sitten kerran, kun kaikki on valmiiksi toimitettu ja me siinä pysymme kuollen maailmalle ja kaikelle onnettomuudelle, kokonaan ja iäti pyhiksi; ja sitä me nyt sanan nojalla uskossa odotamme.”⁴ (kohta 62)

Vastaavanlaisia kohtia löytyy Tunnustuskirjoista vaikka kuinka monta. Ei silti liene mielekästä jatkaa niiden esittämistä tämän enempää. Itse asia on tullut jo vahvistetuksi. Ei enää tarvita lisää todisteita vaan sisälukutaitoa ja yksinkertaista ymmärtämistä.⁵

Yhteenvetona kaikesta tähänastisesta voidaan todeta kootusti, että Väisäsen opetus on syvässä ristiriidassa Lutherin ja luterilaisen tunnustuksen kanssa. Seuraavassa siirrytään tutkimaan hänen opetustaan Raamatun valossa.

3.2. Raamatun opetus

Raamatun kielenkäyttö

Raamatun kieli ei kaikilta osin vastaa meidän sanontatapojamme. Siinä on omat erityiset ”kaanaan kielen” korostuksensa. Niiden ymmärtäminen on välttämätöntä vakavien väärinkäsitysten välttämiseksi. Luther pu-

¹ TK 75.

² TK 124.

³ TK 366.

⁴ TK 369.

⁵ Kiitän erityisesti D. Puolimatkaa, joka on asiantuntevasti kerännyt Tunnustuskirjoista kymmenittäin näitä kohtia sanan ja uudestisyntymisen välisestä suhteesta.

huu osuvasti ”Pyhän Hengen kieliopista”. Sen kielen esikuvana ei ole meidän kielitajumme vaan taivaallinen puhe, joka joskus poikkeaa meidän tavanomaisesta ilmaisutavastamme.¹

Väisänen perustelee omaa kantaansa paljon yleisten kielellisten lainalaisuuksien avulla. Aluksi kertaamme lyhyesti, kuinka hänen ajatuksensa kulkee. Hän painottaa, että vain kasteessa ihminen syntyy uudesti. Se on kertakaikkinen tapahtuma, joka ei toistu. Uudelleen ja uudelleen tuodaan esiin, että kielellinen analogia (eli vastaavuus) omaan puheenparteeemme täytyy säilyttää. Emmehän mekään synny kuin yhden kerran. Niinpä myös hengellisessä elämässä synnyttään ainoastaan yhden kerran, ja se tapahtuu siis kasteessa. Jos kastettu sittemmin lankeaa pois kasteen armosta, hänestä tulee hengellisesti kuollut (joka tosin oikeudellisessa mielessä on yhä Jumalan lapsi, vaikka kadotettu sellainen). Jos hän myöhemmin palaa kasteen armoon, hän herää hengellisesti, toisin sanoen nousee ylös hengellisestä kuolemasta ja pelastuu.²

Tämän ajatuskokonaisuuden ongelmana on, että siinä tekijän oma ennako-oletus kielellisestä vastaavuudesta rupeaa ohjaamaan Raamatun selitystä ja teologista ajattelua: Koska me synnymme maailmaan vain ja ainoastaan kerran, me emme myöskään hengellisestä elämästä puhuttaessa synny uudesti kuin yhden ainoan kerran, ja se tapahtuu nimenomaan kasteessa. Näin eivät kuitenkaan Uuden Testamentin käyttämät kielelliset (ja todellisuutta todenmukaisesti kuvaavat) ilmaukset kasteesta ”toimi”, vaan sen rikas, moninainen ilmaisutapa ohjaa tässä tapauksessa toisenlaiseen ymmärrykseen.

Asian havainnollistamiseksi otetaan esimerkiksi Roomalaiskirjeen 6. luvun tuttu opetus kasteessa tapahtuvasta ristiinnaulitsemisesta, kuolemasta, hautaamisesta ja ylösnousemuksesta Kristuksen kanssa. Myös tällä kertaa kyse on meidän puhetapamme mukaan kerran tapahtuvasta ristiinnaulitsemisesta, kuolemasta, hautaamisesta ja ylösnousemuksesta. Silti on täysin selvää, että hengellisestä elämästä puhuttaessa Paavali kehottaa kristittyjä ristiinnaulitsemaan vanhan ihmisensä päivittäin, kuolemaan pois synnistä uudelleen ja uudelleen sekä nousemaan ylös Kristuksen kanssa ja elämään hänen yhteydessään. Tietysti tämä kaikki on tapahtunut jo kerran kasteessa Jumalan armosta. Siitä ei kumminkaan seuraa, että kyse on vain yhdestä kertakaikkisesta tapahtumasta meidän kielellisen ymmärryksemme mukaisesti. Room. 6:n mukaan lopullinen kuolema synnistä ja ylösnousemus uuteen elämään tapahtuu vasta viimeisenä päivänä. Olisi väärin ”suora-viivaistaa” Raamatun opetus ja runnoa se yksiökoisen selväksi omien kielellisten vaatimustemme johdosta. Siksi Väisäsen toistama vaatimus ”kielellisestä vastaavuudesta”, joka koskee kasteessa tapahtuvaa uudestisyntymistä, ei vastaa pyhien kirjoitusten kielenkäyttöä.³

Tämän mukaisesti Luther opettaa tunnetusti Vähässä Katekismuksessaan vanhan ihmisen päivittäistä kuolemista ja uuden ihmisen päivittäisestä ylösnousemisesta. Lisäksi hän yhdistää tavan takaa kasteessa tapahtuvan uudestisyntymisen ja hengellisen ylösnousemisen. Asiallista eroa ilmausten välillä ei ole. Molemmissa kyse on taivaallisen elämän alkamisesta (jatkumisesta) kristityssä. Esim. kuulussa *Heidelbergin disputaatio*ssa Luther tähdentää: ”Syntyäkseen uudesti, ihmisen on ensin kuoltava ja sitten noustava ylös Ihmisen Pojan

¹ Esim. O. Bayer: *Theology the Lutheran Way*. Ed. and trans. by J. G. Silcock and M. C. Mattes. Grand Rapids – Cambridge 1994, 80-82.

² Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 103-105.

³ R. Kolb, joka on lukenut artikkelini englanninkielisen käännöksen, kirjoittaa osuvasti, että Väisäsen toistama vaatimus ”kielellisestä vastaavuudesta” luonnollisen syntymän ja hengellisen uudestisyntymisen välillä ”breaks down because of the mystery of the continuation of sin and evil in the lives of the faithful”. Hän lisää vielä: ”Natural birth is not followed by anything comparable to the return of sin and the need to again mortify the flesh and be raised up to walk in Christ's footsteps, as Paul explains happens in Romans 6 and 7 and in Colossians 2 and 3.” (Viittaa tässä hänen sähköpostiinsa 26.2.2018.)

kanssa.” (§ 24, teesin selitys).¹ Samoin kirjassaan *Kirkon Baabelin vankeudesta* hän opettaa: ”Tätä kuolemista ja ylösnousemista sanomme uudeksi luomukseksi, uudesti syntymiseksi ja hengelliseksi syntymiseksi.”²

Väisäsen ennakko-oletus ”kielellisestä vastaavuudesta” siirtää jotkut hänen selityksistensä pois Raamatun tekstien luonnollisesta merkityksestä. Ilmeisenä vaarana on, että ne jakeet, joissa kehoitetaan heräämään tai nousemaan synnin unesta, selitetään luopioita koskeviksi. Takana on tällöin ajatus, että kasteessa uudestisyntynyt, mutta sitten hengellisesti kuollut ihminen tarvitsee tuontapaista kehotusta. Totta. Mutta sitä samaa herättävää julistusta tarvitsevat poikkeuksetta kaikki kristityt. Myös heidän pitää nousta synnin kuolosta päivittäin Room. 6. luvun mukaisesti.³

Mitä ilmeisimmin Väisäsen halu pakottaa Raamatun kieli hänen oman kielitajunsa tai teologiansa ahtaisiin uumiin muistuttaa järkipäristä selitysyrittystä. Siinä hän ei salli kohdetekstinsä puhua ja määrittää, mistä on kyse, vaan hän tuo ulkoapäin täysin vieraan ajatusmallin ja ajaa sen edellyttämän tulkinnan väkisin ainoaksi, oikeaksi käsitykseksi. Jatkossa joudumme palaamaan vielä hänen lähtökohtansa vinoutumaan.

Vanhan Testamentin aika ja Johanneksen kaste

Uudestisyntyminen ei ole vain jotain, joka tapahtuu Uuden Testamentin aikana. Tietenkin myös jo Vanhan Testamentin aikana pyhät tulivat uskoon. He panivat kaiken toivonsa ja turvansa Herraan, Kaikkivaltiaaseen Jumalaan. Hänen laupeudestaan he saivat ”veriruskeat” syntinsä anteeksi. Hänen uudesti luova sanansa virvoitti heidät, kun he olivat poikenneet pois hänen luotaan itsetuhon partaalle. Daavid, joka toisten ihmisten tavalla oli ”synnissä syntynyt”, sai uuden, ”puhtaan sydämen” (Ps. 51:7, 12). Eikä yksin ja vain hän vaan jopa koko Israel sai kokea samaa uudistusta (Hes. 11:19, 36:26). Lienee turha edes luetella tämän enempää noita ja muita esimerkkejä. On päivänselvää, että Jumalan sana vaikutti Vanhan Testamentin aikana sen, mitä uudestisyntyminen on ja merkitsee.

¹ Teksti löytyy englanninkielisenä netistä. Ks. esim. <http://bookofconcord.org/heidelberg.php>.

² Luther, *Valitut teokset II*, 437. Vastaavasti Luther kirjoittaa saarnassaan kasteen sakramentista: ”Merkitys on tämä: synnin kuoleamisen autuas asia ja Jumalan armossa tapahtuva ylösnouseminen, niin että vanha ihminen, joka on synnissä siinnyt ja syntynyt, oppoa ja esiin astuu ja ylösnousee uusi ihminen, armosta syntyneenä. [...] niin myös kasteesta nostetaan ja syntyy ihminen hengellisesti ja on sellaisen syntymän vuoksi armon lapsi ja vanhurskas ihminen. Näin hukuvat synnit kasteessa ja synnin sijasta nousee vanhurskaus.” (ks. M. Luther: *Valitut teokset I*. Juva 1983, 543) tai: ”Samoin tapahtuu kasteesta nostaminenkin nopeasti, mutta merkitys, hengellinen syntymä, armon ja vanhurskauden lisääntyminen tosin alkaa kasteesta, mutta kestää sekin kuolemaan, jopa viimeiseen päivään saakka. Silloin vasta täyttyy kaikki, mitä kasteesta nostaminen, merkitsee, silloin me nousemme kuolemasta, synneistä, kaikesta pahasta, puhtaina ruumiilta ja sielulta, ja elämme sitten iankaikkisesti. Silloin meidät todella nostetaan kasteesta ja me täydellisesti synnymme, puemme päällemme oikean, taivaallisen, katoamattoman elämän kastepuvun.” (544)

³ Tässä yhteydessä Väisänen alleviivaa, että Raamattu käyttäisi ”hengellisen luopion paluusta Kristuksen yhteyteen” muita termejä kuin uudestisyntyminen. Hän mainitsee unesta heräämisen, kuolleista nousemisen, eloon virkoamisen ja kadonneen löytymisen. Perustelunaan hän viittaa mm. jakeeseen Room. 13:11, jossa kuulijoita kehoitetaan ”nousemaan unesta, sillä meidän autuutemme on nyt lähempänä kuin silloin, kuin me uskoimme” (*Pelastuksesta osalliseksi*, 104). Kyse ei tietenkään ole vain luopioille annetusta kehotuksesta. Päinvastoin. Se on kirjoitettu kaikille kristityille. Myös he tarvitsevat tuota parannussaarnaa, vaikka he ovat jo kasteessa uudestisyntyneet ja siinä kuolleet pois synnistä ja herätetyt uuteen elämään Kristuksen kanssa. Toistan vielä kerran, että vastaavasti kuolleista nouseminen koskee Room. 6. luvun mukaan kaikkia kristittyjä, jopa päivittäin.

Joku saattaisi nyt väittää vastaan ja todeta, että kasteen säädettiin vasta uuden liiton sakramentiksi. Siksi sillä, mitä vanhan liiton aikana tapahtui, ei tässä yhteydessä ole mitään sen enempää merkitystä. Mutta asia ei ole noin. Se, että Jumalan sana vaikutti – edellä kuvatulla tavalla – jo Vanhan Testamentin aikana sen, mitä uudestisyntyminen ilmaisee ja tarkoittaa, menettää merkityksensä vain, jos joku julkeaa opettaa, että Jumalan sana sittemmin *menetti* tuon voimansa. Vasta silloinhan voisi yrittää jotenkuten perustellusti väittää, että yksin kaste synnyttää uudesti. Muussa tapauksessa ei. Siten Väisänen saa omaa käsitystensä vastaan itse asiassa koko Vanhan Testamentin todistusaineiston.

Johannes Kastaja toimii Vanhan ja Uuden Testamentin välissä ikään kuin yhdistävänä lenkinä. Hänen kastetoimintansa ei jatkunut kovin pitkään ja on päättynyt jo kauan sitten. Sillä ei siten ole suoranaista käytännön merkitystä enää. Silti on tarpeen sanoa jotakin sen hyödystä ja vaikutuksesta. Lähtökohtana on Jeesuksen keskustelu Nikodeemuksen kanssa (Joh. 3:1ss.), josta jo edellä on puhuttu Lutherin saarnan yhteydessä.

Kirjassaan Väisänen edellyttää, että uudestisyntyminen ”vedestä ja Hengestä” (j 5) tarkoittaa nimenomaan kristillistä kastetta.¹ Hänen päätelmänsä pitää epäilemättä paikkansa sikäli, kun puhutaan Johanneksen evankeliumin kristillisistä lukijoista. He lukevat tekstiä tutusta viitekehyksestään käsin. Siksi he varmaan löytävät luvusta 3 viittauksia kristilliseen kasteeseen samoin kuin luvusta 6 viitteitä ehtoollisesta. Mutta toisaalta Jeesus edellyttää, että Nikodeemuksen kuuluisi ”Israelin opettajana” itse osata vastata kysymyksiin, kuinka uudestisyntyminen tapahtuu (j 10). Jos puhe on alkuaan ollut kristillisestä kasteesta (joka säädettiin vasta paljon myöhemmin koko keskustelun jälkeen), vaatimus tuntuu täysin kohtuuttomalta. Miten olisi ollut ylipäättänsä mahdollista tietää jotain tuollaisesta etukäteen? Tuntuu paljon luonnollisemmalta ajatella, että ilmaus ”vedestä ja Hengestä” on tarkoittanut jotain, jonka Nikodeemus on saattanut ymmärtää jo siinä hetkessä. Vain silloin häneltä voi odottaa selkeää vastausta siitä, kuinka uudestisyntyminen tapahtuu.

Seuraavassa ei ole mahdollista kovin yksityiskohtaiseen ja lukuisia eri tulkintoja arvioivaan kokonaisesitykseen. Lyhyessä tutkimuksessa täytyy tyytyä paljon vähempään. Esitän ainoastaan oman näkemykseni perusteluineen. Se poikkeaa jonkun verran useista (ellei kaikista) tavanomaisista selityksistä. Joka tapauksessa on selvää, että Joh 3:5 ei puhu yksioikoisesti vain kristillisen kasteen voimasta synnyttää uudelleen, jos ja koska koko keskustelussa uudestisyntymistä tarkastellaan aitona mahdollisuutena ”tässä ja nyt” (eikä vasta joskus kaukana tulevaisuudessa kristillisen kirkon yhteydessä).

Puhe ”vedestä ja Hengestä” kuuluu ymmärtää sen pohjalta, mitä Johanneksen evankeliumissa on kerrottu tähän mennessä. Ensimmäisessä luvussa Johannes Kastaja on saarnannut, että hän kastaa ”vedellä” (jj 26 ja 31) ja hänen jälkeensä tuleva Messias kastaa ”Pyhällä Hengellä” (j 33). Hän ei tietenkään väitä, että kyse olisi kahden kasteen tai kastamisen vastakohtasta vaan niiden hyvin läheisestä yhteydestä, sillä juuri ”sitä varten, että hän tulisi julki Israelille, minä olen tullut vedellä kastamaan” (j 31). Sama yhteenkuuluvuus ilmenee kolmannessa luvussa heti Nikodeemuksen ja Jeesuksen välisen perusteellisen keskustelun jälkeen (jj 22-30). ”Hänen tulee kasvaa, mutta minun vähetä” (j 30).

Edelleen Johannes Kastajan parannussaarnan yksi keskeinen painopiste oli juuri vaatimus uudestisyntymisestä. Hän esitti sen kaikille kuulijoille, mutta etenkin fariseuksille eli noille ”kyykäärmeitten sikiöille” (Matt. 3:7): ”Älkääkä luulko saattavanne sanoa mielessänne: 'Onhan meillä isänä Aabraham'; sillä minä sanon teille, että Jumala voi näistä kivistä herättää lapsia Aabrahamille.” (Matt. 3:9) Tuohon valikoituneeseen, juutalaiseen hurskausliikkeeseen myös Nikodeemus kuului (Joh. 3:1). Vastaava väittely, ketkä lopulta ovat todell-

¹ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, erityisesti 30-32, 36, 70-73.

lisia Aabrahamin lapsia, käydään myöhemmin Johanneksen evankeliumissa (8:31-59). Se huipentuu tai kärjistyy väitteeseen, että juutalaiset ovat ”isästä perkeleestä” (j 44) eli tavallaan ”tuon vanhan käärmeen sikiötä”. Heidän luonnollinen tai lihallinen syntyperänsä ei muuta tilannetta toiseksi.

Keskustelussaan Nikodeemuksen kanssa Jeesus vetoaa hänen edeltäjänsä, Johannes Kastajan opetukseen. Nikodeemuksen kuuluu ymmärtää, että hän ei luonnollisen syntyperänsä johdosta ole Jumalan lapsi. Hänen pitää syntyä uudesti. Siihen hän tarvitsee kastamista ”vedellä ja Pyhällä Hengellä” eli nöyrytmistä parannukseen ottamalla vastaan Johanneksen toimittama kaste Jordanin vedessä ja häpeämättä yhteyttä Jeesukseen ja hänessä vaikuttavan Hengen voimalliseen läsnäoloon. Molemmat kuuluvat yhteen (kreikassa yksi ja sama prepositio määrittää molempia ilmauksia ”vedestä ja Hengestä”).¹ Toisin sanoen Joh. 3:5 toistaa fariseus Nikodeemukselle Johannes Kastajan julistuksen pääsanoman, joka huipentuu siihen kaikkeen, mitä Jeesus itse edustaa. Uudestisyntymisen ihmettä eivät saa aikaiseksi uskonnolliset harjoitukset, Mooseksen lain yksityiskohtainen täyttämisen, temppelissä suoritettavat uhrimenot tai yksinkertaisesti juutalainen syntyperä. ”Mikä lihasta on syntynyt, on liha.” (Joh. 3:6) Tuon sijasta tarvitaan kastamista ”Pyhällä Hengellä”, joka on Messiaan eli Jeesuksen elämäntehtävä. Se kaste edellyttää tuossa pelastushistoriallisessa hetkessä Johanneksen vesikastetta. Hän kulkee edellä valmistaen tietä sille, joka tulee hänen jälkeensä tuoden kauan kaivatun, ennustetun täyttymyksen. Jeesuksen yhteydessä toteutuu sitten lopulta: ”Mikä Hengestä on syntynyt, on henki.” (Joh. 3:6) Näin tapahtuu se uudestisyntyminen, joka on Jumalan valtakunnan pääsemisen ehtona.²

Edellisestä seuraa, että Lutherin Kirkkopostillan kolminaisuudenpäivän saarna Jeesuksen keskustelusta Nikodeemuksen kanssa (ks. edellä) osuu ainakin pääpiirteissään oikeaan. Siinä hän kirjoittaa, että Jeesus ”vahvistaa” Johanneksen saarnan ja kasteen: ”se virka on oleva täydessä arvossaan, ja Jumala on sen määrännyt sitä varten, että sen kautta uudestisyntytään”. Jos lisäksi korostetaan, että Johanneksen julistus tähtäsi juuri häneen, joka ”kastaa Pyhällä Hengellä”, silloin päädytään siihen selitykseen, jonka olen lyhyesti koettanut hahmottaa Johanneksen evankeliumin valossa. Toistan vielä, että kristillinen lukija luonnollisesti lukee koko keskustelun Jeesuksen ja Nikodeemuksen välillä omasta tutusta viitekehuksestään käsin ja yhdistää sen siksi kirkollista kastetta tarkoittavaksi tekstiksi. Varmaan hän tekee sinänsä aivan oikean johtopäätöksen. Jatkosahan todetaan, että Johanneksen (myös hänen toimittamansa kasteen) kuuluu väistyä yhä enemmän takalalle, jotta Jeesus jää lopulta taivaallisena Ylkänä morsiamensa kanssa kahden (3:29-30)!

Kaiken kaikkiaan Joh. 3:5 ei voi käyttää sen väitteen raamatullisena tukena, että vain ja ainoastaan kristillinen kaste synnyttää uudesti. Jeesuksen keskustelu Nikodeemuksen kanssa todistaa, että kyllä uudestisyntymisen ihme olisi saattanut tapahtua myös tuossa hetkessä (ennen varsinaisen kristillisen kasteen asettamista). Sen vaikuttaa Jumalan ”elävä ja voimallinen” sana joko sellaisenaan tai yhdistettynä ”näkyviin armonvälineisiin” niin Vanhan kuin myös Uuden Testamentin aikana. Muussa tapauksessa yhteinen nimittäjä vanhan ja uuden liiton välillä lakkaa olemasta.

¹ Ks. esim. W. C. Weinrich: *John 1:1-7:1*. St Louis 2015, ad loc. Myös jakeessa 1 Joh. 5:6 yksi ja sama prepositio (kr. διά) viittaa kahteen substantiiviin: ”veteen ja vereen”. Kyse on kahdesta tapahtumasta, jotka kumminkin kuuluvat yhteen: vesi viittaa Jeesuksen kasteeseen eli hänen julkisen toimintansa alkuun ja veri viittaa Jeesuksen ristinkuolemaan eli hänen julkisen toimintansa päätökseen. Weinrich toteaa oikeutetusti, että yhden, yhteisen preposition käyttö liittyy nuo molemmat ilmaukset läheisesti toisiinsa (418-420). Vrt. omaa tulkintaani jakeesta Joh. 3:5 edempänä.

² Vrt. esittämäni tulkintaa esim. H. N. Ridderbosin vastaavaan (*The Gospel of John: A Theological Commentary*. Transl. by J. Vriend. Grand Rapids – Cambridge 1997, 124-129. Hän ei kuitenkaan ota huomioon yhtäläisyyksiä Joh. 3:5-6 ja Johannes Kastajan yleisen julistuksen välillä. Siksi hänen johtopäätöksensä eivät kannu niin pitkälle kuin edellä. Usein vedotaan oikeutetusti Vanhan Testamentin moniin kohtiin (erityisesti Jes. 44:1-5 ja Hes. 36:25-27) Johanneksen evankeliumin taustana. Niihin en voi tässä paneutua enempää. Mielestäni on tärkeätä selittää jakeet 3:5-6 myös sen oman lähikontekstin valossa.

Uudestisyntyminen Uudessa Testamentissa – yleistä

Uusi Testamentti opettaa yksiselitteisesti, että kaste on nimenomaan ”uudestisyntymisen peso” (Tiit. 3:5). Tästä ei vallitse mitään epäselvyyttä. Tämä on hyvä tiedostaa heti alkuun. Opetettaessa kasteesta juuri ”uudestisyntymisen pesona”, tarvitseeko tai pitääkö siitä väistämättä vetää sellainen johtopäätös, että Jumalan Sana ei synnytä uudesti? Siitä on kysymys. Raamatullisessa ja tunnustuksellisessa luterilaisuudessa ei ole ikinä päädytty Väisänen opetuksen kaltaiseen yksipuolisuuteen. Hänen esittämiään väitteitä ja niiden perusteluja on tarkoitus siksi nyt tutkia lähemmin.

Kun Väisänen kieltää Jumalan sanan voiman synnyttää uudesti, on hänen pakko jollain tavalla selittää tyhjäksi tai toisin ne Raamatun jakeet, joissa puhutaan uskon syntymisestä eli uudestisyntymisestä sanan kautta. Siksi hänen täytyy kantansa tueksi

1) tehdä ero kahden erilaisen uskon välillä, jotta evankeliumin synnyttämä usko voidaan muka lukea ”ei niin todelliseksi uskoksi”.

2) luoda kokonaan uusi käsite ”uudestisiittäminen” perinteisen käsitteen ”uudestisyntymä” rinnalle niin, että evankeliumin uudestisyntymävään voimaan viittaavat kohdat saadaan tulkituksi ”uudestisiittämistä” koskeviksi.

3) tulkita kaikki ne kohdat, joissa korostetaan sanan kautta tapahtuvaa uudestisyntymistä, toisin ja tulkita niiden tarkoittavan vain ja ainoastaan kastetta.

4) väittää uudestisyntymistä kertaluonteiseksi tapahtumaksi luonnollisen syntymän mukaisesti, vaikka ”kaanaan kielessä” meidän kielen säännönmukaisuudet eivät päde ja siksi siinä puhutaan monista ”kertaluonteisista” tapahtumista niin, että ne toistuvat kristityn elämässä usein, jopa päivittäin (kuten esim. Room. 6 mukaisesti kasteessa tapahtuva ristiinnaulitseminen, kuolema, hautaaminen ja ylösnousemus).¹

Viimeinen kohta on jo otettu puheeksi ja käyty läpi aiemmin (ks. yllä). Siihen emme enää suoranaisesti pala. Seuraavassa käsitellään noita muita perusteluja.

Jumalan sana synnyttää uudesti – 1 Piet. 1:23 ja Jaak. 1:18

Sekä 1 Piet. 1:23 että Jaak. 1:18 puhuvat Jumalan sanasta, joka synnyttää uudesti. Kristityt ovat syntyneet, eivät kuitenkaan ”katoavasta, vaan katoamattomasta siemenestä, Jumalan elävän ja pysyvän sanan kautta” (1 Piet. 1:23) eli Jumala on synnyttänyt heidät ”totuuden sanalla” (Jaak. 1:18).

Väisänen korostaa, että molemmat kohdat puhuvat itse asiassa kasteesta, koska niiden asiayhteydessä on erilaisia epäsuoria viitteitä siihen. Siksi hän päättelee, että kasteen täytyy olettaa ikään kuin sisältyväksi tuohon sanaan, jonka kautta uudestisyntyminen tapahtuu.² Hänen johtopäätöksensä on selittelyjen jälkeen siis päinvastainen kuin mitä itse tekstissä sanotaan. Vaikka kasteen oletettaisiin oikeutetusti jo ikään kuin sisältyväksi sanaan, siitä ei kuitenkaan seuraa, että tekstin selkeä kirjaimellinen merkitys voidaan kiistää.

Koska molemmissa kohdissa muistutetaan mieliin, kuinka kirjeiden vastaanottajat tulivat kristityiksi, ei ole mitään kummaa siinä, että niiden asiayhteydessä on puhetta kasteesta tai ainakin epäsuoria viitteitä siihen. Pääpaino on silti siinä apostolisessa sanassa, jota saarnattiin. Ajatus on se, että kuulijat tulivat uskoon sanan

¹ Ks. edellä yksityiskohtaisempi esitykseni Väisänen perusteluista.

² Ks. tarkemmin Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 40-45.

kautta. He syntyivät uudesti. Sitten he tahtoivat kasteelle juuri sen saman sanan kehotuksesta. Näin sana ja kaste kuuluvat yhteen. Armosta todistetaan sekä kuultavana että näkyvänä todellisuutena. Ei ole mielestäni mitään syytä tehdä väkivaltaa po. tekstien ilmeiselle merkitykselle ja väittää 1 Piet. 1:23 tai Jaak. 1:18 puhuvan vain kasteesta.

Lisäksi jakeen 1 Piet. 1:23 asiayhteydestä selviää yksinkertaisen selvästi, mitä tarkoitetaan. Jakeessa 25 sanotaan, että se sana, joka kirjeen vastaanottajat on synnyttänyt uudesti, on se sana, joka on heille juuri ”ilosanomana julistettu”. Eli kyse on saarnatusta evankeliumista, ei yksin kasteen toimittamisesta. Väisänen lainaa kyseistä jaeita, mutta ei sellaisenaan. Hän jättää lainauksestaan viimeisen lauseen pois (ilmeisesti aivan tarkoituksella sen tähden, että se ei sovi hänen kokonaisnäkömykseensä).¹

Edellisen perusteella Luther opettaa 1 Piet. 1:23 aivan oikein. Hän kysyy:

”Kuinka tämä [uudestisyntyminen] tapahtuu? Näin: Jumala antaa sanan ja evankeliumin tulla julistetuksi ja tämän siemenen langeta ihmisten sydämiin. Jos siemen pystyy sydämeen, niin on Pyhä Henki saapuvilla tekemässä uuden ihmisen, joten ihminen tulee aivan toiseksi, saaden toisia ajatuksia, toisia sanoja ja töitä. Ja näin sinä tulet kokonansa muutetuksi.”²

Tässä yhteydessä Luther ei puhu yhtään ainuttakaan sanaa kasteesta! Myöhemmin hän vielä korostaa erikseen samaan tapaan sanaa: se on ”tosiaankin jumalallinen voima, jopa itse Jumala”. Sitten hän huomauttaa lisäksi: ”Niin muodoin on siemen itse Herra Jumala.”³ Siksi sana tietysti synnyttää uudesti. Se on yhtä kuin lihaksi tullut Sana. Tämän kiistäminen merkitsee todistettavasti areiolaista vääristymää teologiassa (ks. yllä).

Myös jae Jaak. 1:18 selventää sanan merkitystä lisää. Käsite ”totuuden sana” on tuttu ilmaus Uudessa Testamentissa. Se esiintyy Paavalilla monesti. Hän kirjoittaa efesolaisille: ”Hänessä on teihinkin, sitten kuin olitte kuulleet totuuden sanan, pelastuksenne evankeliumin, uskoviaksi tultuanne pantu luvatus Pyhän Hengen sinetti.” (1:13) Jälleen viittaus sanan kuulemiseen on tärkeätä panna merkille. Samoin kolossalaisille Paavali kirjoittaa: ”Me kiitämme häntä sen toivon tähden, joka teille on talletettuna taivaissa ja josta jo ennen olette kuulleet sen evankeliumin totuuden sanassa, joka on tullut teidän tykönnne, niin kuin se on myös kaikessa maailmassa, missä se kantaa hedelmää ja kasvaa, samoin kuin teidänkin keskuudessanne siitä päivästä alkaen, jona te kuulitte ja opitte tuntemaan Jumalan armon totuudessa.” (1:5-6) Kuulemista toistetaan tässä jopa kahteen kertaan. Edelleen nuorta työtoveriansa Timoteusta Paavali kehottaa toisessa kirjeessään: ”Pyri osoittautumaan Jumalalle semmoiseksi, joka koetukset kestä, työntekijäksi, joka ei työtään häpeä, joka oikein jakelee totuuden sanaa.” (2:15) Luterilaisuudessa on perinteisesti ymmärretty totuuden sanan oikealla jakamisella saarnaamista, jossa osataan erottaa laki ja evankeliumi toisistaan. Joka tapauksessa kyse on selvästi totuudenmukaisesta julistuksesta.⁴ Toisessa Korinttolaiskirjeessä Paavali puhuu itsestään ja siitä, kuinka hän on osoittautunut Jumalan palvelijaksi ”totuuden sanassa”. Välittömästi hän jatkaa: ”Jumalan voimassa” (6:7). Ilmeisesti nämä ilmaukset liittyvät likeisesti toisiinsa. Totuuden sana on Paavalin julistama evanke-

¹ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 43. Tästä häntä on terävästi arvostellut erityisesti M. Bergman. Ks. hänen kirja-arvosteluaan ”Matti Väisänen: Pelastuksesta osalliseksi. Raamattuargumentaation tarkastelua ja systemaattisteologisten ongelmien pohdiskelua” lehdessä *Luterilainen* 2017 (5), 184-185.

² M. Luther: *Pyhän Pietarin Epistolat*. Rauma 1897, 62.

³ Sama, 64-65.

⁴ Esim. Melancthon viittaa jakeeseen 2. Tim. 2:15 Augsburgin tunnustuksen puolustuksessa: ”Tämä kaikki on oikein jaeltava, niin kuin Paavali sanoo. Tarkasti on otettava huomioon, mitä Raamattu myöntää laille, mitä evankeliumille.” (kohta 4:188, ks. TK 91)

liumi, joka juuri sellaisena on ”Jumalan voima, itse kullekin uskovalle pelastukseksi” (Room. 1:16). Julistetulla evankeliumilla on siten voima synnyttää elävä usko, mikä on yhtä kuin uudestisyntyminen.¹

Kaikki edellä luetellut esimerkit todistavat yhtäpitävästi, että käsite ”totuuden sana” tarkoittaa apostolista julistusta. Sillä on voima synnyttää uudesti. Siitä Jaak. 1:18 puhuu ensisijaisesti. Mitenkään muuten jaetta ei kuulu ymmärtää. Evankeliumin saarnaamista ja uskomista seuraa kaste, joka vahventaa sanan kautta tapahtuneen uudestisyntymisen.

Jumalan sana synnyttää uudesti – 1 Kor. 4:15

Ensimmäisessä Korinttolaiskirjeessä Paavali esittelee itsensä seurakuntalaistensa isänä, joka on ”synnyttänyt” (tai esim. Biblian mukaan: ”siittänyt”) heidät evankeliumin kautta (4:15). Hän ei kuitenkaan ollut kاستanut heistä juuri ketään (1:14–16). Sen (paljon yksinkertaisemman) tehtävän hän oli jättänyt työtovereilleen. Siksi ”synnyttäminen evankeliumin kautta” viittaa kiistattomasti apostoliseen julistukseen, vaikka se uskolla vastaanotettuna tietysti johti kasteelle eikä evankeliumin saarnaamista ja kastamista tässä mielessä tarvitse erottaa toisistaan. Apostolien teoissa ne liittyvät aina yhteen eikä niitä käsitellä toisistaan erillään – saatikka toistensa vastakohtina (ks. alla). Joka tapauksessa käy jälleen selvästi ilmi, että uudestisyntyminen tapahtuu sanan kautta. Otaksuttavasti myös 3:6 vahvistaa saman periaatteellisen erotuksen evankeliumin saarnaamisen ja kastamisen välillä, tosin epäsuorasti. Siinä Paavali toteaa, että hän ”istutti” (tai saarnasi evankeliumia kääntymättömille) ja Apollos ja muut kastelivat (tai kاستoivat kääntyneet).

Väisänen pitää puhetta Paavalista seurakuntalaisten hengellisenä synnyttäjänä tai äitinä täysin ”perverssinä” (joka Suomalaisen sivistyssanakirjan mukaan tarkoittaa: ”sukupuolisesti poikkeavaa”).² Sellaiseen johtopäätökseen hän päätyy, koska meidän oma puheenpartemme ohjaa jälleen kerran hänen tulkintaansa aivan väärään suuntaan (ks. edellä hänen väitettään uudestisyntymisestä kertaluonteisena tapahtumana luonnollisen syntymän tapaan). Lutherin sanoin ilmaistuna ”Pyhän Hengen kielioppi” ei aina taivu meidän lihallisten ajatustemme ja mieltymystemme mukaan. Esim. Nikean uskontunnustuksessa tunnustetaan, että Poika ”on syntynyt Isästä” (ks. esim. Ps. 2:7, Apt. 13:33, Hebr. 1:5 ja 5:5). On sopimatonta ja loukkaavaa väittää tällaista puheenpartta ”perverssiksi”. Se on Raamatun pyhää kieltä, eikä sitä ole tarkoitettukaan ymmärrettäväksi meidän ”lihallisen” mieleemme mukaan. Sitä paitsi: Väisänen opettaa itse vastaavasti, että kasteessa Jumala, joka on taivaallinen Isä ja Herra Kaikkivaltias, synnyttää uudesti sen, joka kastetaan. Ei hän tässä yhteydessä väitä, että tuollainen opetus olisi ”perverssiä” (ks. esim. yllä 1 Piet. 1:23 ja Jaak. 1:18).

Edelleen Väisänen kääntää 1 Kor. 4:15 niin, että se tarkkaan ottaen puhuu ”siittämisestä”: ”sillä minä olen teitä Kristuksessa Jeesuksessa siittänyt evankeliumin kautta”. Hän väittää sitten, että siitä syystä kohta ei ollenkaan puhu uudestisyntymisestä. (Se tapahtui vasta kasteessa.)³ Sen sijaan Paavali puhuu tässä julistetusta ”*sanan siemenestä*”, jonka hän on kylvänyt kuulijoittensa sydämiin. Hän siis ainoastaan ”siitti Jumalan sanalla, ja korinttilaiset syntyivät sen tuloksena uudesti pyhässä kasteessa”.⁴ Edellisestä seuraa, että Väisänen itse asiassa luo käsitteen ”uudestisyntyminen” rinnalle uuden käsitteen ”uudestiittäminen” sekä lisäksi rajaa niiden välisen eron esittämällä tavalla. Tämän erottelun mukaisesti hän painottaa, että ”uudestiittäminen” tapahtuisi sanan ja ”uudestisyntyminen” kasteen kautta. Hänen tarkoituksensa on tietysti kokonaan kiistää ja torjua sanan voima synnyttää uudesti.

¹ Ks. tästä enemmän M. A. Seifrid: *The Second Letter to the Corinthians*. Grand Rapids – Cambridge 2014, 280.

² Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 39.

³ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 38-40.

⁴ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 40.

Oikeastaan "uudestisiittämisen" ja "uudestisyntymisen" keinotekoinen erottelu tekee sanan kautta tapahtuvasta "uudestisiittämisestä" merkitsevemmän tapahtuman kuin kasteessa tapahtuvasta "uudestisyntymisestä", koska "uudestisiittäminen" on todellisen elämän alkamista, ja "uudestisyntyminen" ainoastaan sen paljon myöhempi tulos ja seuraus. Se johtopäätös tuskin vastaa Väisäsen tarkoitusta, kun hän päätyi tekemään erottelunsa. Hänenhän piti todistaa, että sana ei ole rinnastettavissa kasteeseen vaan vasta kaste tarkoittaa uuden, todellisen elämän alkamista. Nyt hänen selitysyrityksensä kääntää asian juuri päinvastaiseksi! Lisäksi Väisänen opettaa, että Jumalan Pojan ihmiseksi tulo olisi – kuten olemme jo nähneet – syntisen ihmisen uudestisyntymisen esikuva. Tässä hän jälleen harhaantuu tulkinnassaan, koska Jumalan Pojan ihmiseksi tulo ei alkanutkaan vasta syntymän vaan jo siittämisen hetkestä (ks. yllä). Näin ollen Väisäsen perustelut eivät riitä todistamaan todeksi hänen väitteitään vaan vievät umpikujaan.¹ Jos ja kun sieltä ei ole ulospääsyä, kannattaa palata Raamatun yksinkertaiseen ja selkeään opetukseen. Siitä seuraavassa.

Periaatteessa 1 Kor. 4:15 voidaan kääntää molemmilla tavoilla: "Minä teidät synnytin" tai "Minä teidät siitin". Vastaava alkutekstin verbi tarkoittaa sekä "siittää, tulla isäksi" että "synnyttää, tulla äidiksi". Sen sijaan ei ole perusteltua ajatella, että "miehen osuus" (siittäminen) jäisi jotenkin merkityksettömämmäksi tai jopa vaillinaiseksi, kunnes "äidin osuus" (synnyttäminen) on suoritettu loppuun. Pääpaino on siinä, että mies tulee isäksi ja nainen tulee äidiksi. He ovat molemmat vanhempia omalle lapsellensa (isä siittämisen kautta ja äiti synnyttämisen kautta). Kreikan kielessä kyse on yhdestä ja samasta verbistä. Siksi Väisäsen yritys tulkita sen merkitystä siten, että se miehestä puhuttaessa tarkoittaa ikään kuin "vanhemmuuden esiasetta", mutta naisesta puhuttaessa "täyttä vanhemmuutta", on keinotekoinen. Millaisiin ristiriitaisuuksiin hän sitten päätyy tuon tulkinnan johdattamana, on jo käynyt ilmi.

Hahmottamaani taustaa vastaan Raamatun tapa puhua uudestisyntymisestä kirkastuu täysin ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi. Ei ole lopulta niin suurta väliä, käännetäänkö 1 Kor. 4:15 joko "Minä teidät synnytin" tai "Minä teidät siitin", nimittäin "evankeliumin kautta Kristuksessa Jeesuksessa". Ajatus on joka tapauksessa se, että Paavali on juuri evankeliumia julistamalla tullut korinttilaistensa äidiksi/isäksi (eli vanhemmaksi). Hänen julistamansa evankeliumi eli "sana rististä" on "Jumalan voima" (1:18), jonka uskomalla hänen kuulijansa eivät ole jääneet vielä toistaiseksi ikään kuin johonkin "siitettyn tilaan" vaan päässeet täydellisesti jo nauttimaan taivaan ihanuutta. Siksi hän sanoo itseänsä heidän isäksensä eikä esim. "sperman luovuttajaksi" – jos sallitaan hieman moderni ilmaus! Koska uudestisyntymisestä puhutaan Uudessa Testamentissa toistuvasti siten, että subjektina on maskuliininen persoona (taivaallinen Isä tai häntä edustava miehinen apostolisen saarnaviran haltija), voidaan tässä yhteydessä puhua Paavalista myös Korintin seurakuntalaisten "äiti-nä" tai "synnyttäjänä" ilman että ajatus kärsii (tai muuttuu "perverssiksi"). Väisänen väittää, että tuollainen sanan kautta tapahtuva uudestisyntyminen "turhentaisi kasteen" ja tekisi sen jopa "tarpeettomaksi". Ei tee. Päinvastoin. Se johtaa juuri kasteelle, uuden elämän lähteelle. Kaste vahvistaa sen, mitä sana rististä on lahjoittanut.

Todettakoon vielä selvyden vuoksi, että vastaavasti ensimmäisen kirjeensä alussa Pietari ylistää Jumalaa, taivaallista Isää, "joka suuren laupeutensa mukaan on uudesti synnyttänyt" kaikki seurakuntalaiset "elävään toivoon Jeesuksen Kristuksen kuolleista nousemisen kautta" (1:3) ja juuri siksi he huutavat häntä avuksensa omana Isänään (1:17). Myös tässä koko tulkinta harhautuisi järjettömyyksiin, jos ruvettaisiin puhumaan jostain taivaallisen Isän suorittamasta siittämisestä, joka ei vielä olisikaan yhtä kuin uudestisyntyminen. Samaa kreikan verbiä "siittää/synnyttää" käytetään monesti ensimmäisessä Johanneksen kirjeessä (esim. 2:29, 3:9, 4:7, 5:1, 4, 18). Ne käännetään säännönmukaisesti siten, että ne tarkoittavat uudestisyntymistä ("Jumalasta

¹ Luettuaan tekstini englanniksi R. Kolb kirjoittaa sähköpostissaan minulle 26.2.2018, että Väisäsen ajatus uudestisiittämisestä "is unclear or nonsense or both".

syntynyt” – vaikka 3:9 puhuu jopa Jumalan ”siemenestä” eli kreikaksi ”spermasta”). Ei edes Väisänen ole alkanut kääntää näitä ja muita samanlaisia kohtia ”siittämiseksi” vaan hän on pitäytynyt ”perinteisessä” käännoksessä.¹

Siten 1 Kor. 4:15 osoittaa, että sanan kautta tapahtuvasta uskoontulosta esim. evankelioitaessa pakanoita lähetyksentillä puhutaan uudestisyntymisenä. Se ei turhenna kasteen merkitystä vaan johtaa juuri sille.

Jumalan sana synnyttää uudesti – Gal. 4:19

Galatalaiskirjeessä Paavali kirjoittaa, että hänen (hengellisenä isänä!) täytyy jälleen joutua synnytystuskiin tahtaessaan synnyttää uudelleen jo aikaisemmin uudestisyntyneet rakkaat lapsensa, jotta Kristus saisi ”jonkun muodon” heissä ja heistä todella tulisi taivaallisen veljensä kaltaisia Jumalan lapsia (4:19). Huomaamme taas kerran, että Raamatun kielenkäytölle ei ole vierasta yhdistää perin naisellista kokemusta (”synnytystuskiin joutumista”) miehiseen maailmaan. Ei tässäkään ole kyse mistään ”perverssistä” ilmiöstä – kuten Väisänen asian ilmaisee 1 Kor. 4:15 yhteydessä (ks. yllä) – vaan pyhien kirjoitusten ilmaisutavasta eli ”Pyhän Hengen kieliopista”.

Väisänen arvelee, että ”Paavalin huoli ei koske tässä Jumalan lapseksi tulemistä, vaan Jumalan lapsena pysymistä; ei syntymistä vaan kasvamista”. Edelleen hän katsoo, että apostoli ”on tuskassa, jotta he [galatalaiset] kasvaisivat Jumalan lapsina”. He olivat tavallaan ”unohtamassa pelastuksen evankeliumin ja ajautumassa omiin tekoihin turvautumisen tielle”.² Hänen väitteensä tuntuvat varsinkin tässä yhteydessä kaukaa haetuilta. Jos ja kun Paavali puhuu ”synnytystuskiin joutumisesta”, hän ei siis tarkoittaisikaan synnyttämistä vaan kasvattamista ikään kuin hän puhuisi ”kasvattamiskipuihin joutumisesta”. Näin ollen Gal. 4:19 ei korostaisi galatalaisten (uudelleen) syntymistä vaan heidän (edelleen) kasvamistansa.³

Edelleen tuntuu varsin kaukaa haetulta väittää, että galatalaiset olivat ”unohtamassa pelastuksen evankeliumin ja ajautumassa omiin tekoihin turvautumisen tielle”. Hehän olivat tosiasiallisesti kokonaan hylänneet evankeliumin. He olivat eksyneinä ja eksytettyinä kääntyneet takaisin lakiin ja turvautuivat omiin tekoihinsa. He eivät eläneet enää – eivät ainakaan kaikki – armosta ja uskossa. Gal. 5:4 ilmaisee asian selväkin selvemmin, yksiselitteisen kirkkaasti: ”Te olette joutuneet pois Kristuksesta, te, jotka tahdotte lain kautta tulla vanhurskaiksi; te olette langenneet pois armosta.” Tässä kyse on äärimmäisestä hätätilasta. Galatalaiset (suurin osa heistä) olivat luopuneet kristinuskosta. Siksi heidän piti syntyä uudesti toiseen kertaan! Näin sen ei pitänyt mennä. Tarkoitus ei ollut, että kerran Isän lapsiksi syntyneet luopuisivat korkeasta asemastansa ja palaisivat takaisin mitättömyyteen. Noin siinä kuitenkin pääsi käymään. Kirjeensä kirjoittamalla Paavali palauttaa seurakuntalaiset takaisin oikeaan uskoon eli hän saarnaamansa (tai kirjoittamansa) sanan kautta ”synnyttää uudelleen uudesti” heidät Jumalan lapsiksi ja taivaan perillisiksi. Eittämättä Gal. 4:19 puhuu langenneen palaamisesta kasteen armoon ”uudestisyntymisenä”. Samaa kirjoittaa Luther tuon jakeen selityksessä:

¹ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 35-47 (erityisesti 44).

² Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 46.

³ Väisänen on esittänyt perustelunsa varmaan aivan vakavissaan, mutta lukijan on vaikea ottaa niitä täysin vakavasti. Myöhemmin samassa Galatalaiskirjeen 4. luvussa ”synnytyskipuihin joutuminen” rinnastetaan ”synnyttämisen” kanssa (ks. j 27). Siitähän nyt nimenomaan on kysymys. Ks. tästä erityisesti H. Ahlskogin perusteellista kritiikkiä: *Biblicum* 81 (2017:3), 139-140.

”On kuin hän [Paavali] sanoisi: Minä olen evankeliumilla oikein synnyttänyt teidät; mutta sitten saapuivat nuo viettelijät ja turmelijat [...] ja kun asiat kääntyivät tälle tolalle, ei luottamuksenne kohteena enää ollutkaan Kristus vaan lain teot. [...] Kaiken kaikkiaan: Minä synnytin teidät, toisin sanoen, minä jälleen näen tuskaisan vaivan, palauttaakseni teidät takaisin siihen entiseen uskoonne, jonka valheapostolien juonikkaasti pettäminä te menetitte vajotessanne takaisin lakiin ja tekoihin. Niinpä minulla nyt on edessäni uusi ja vaivalloinen työ palauttaessani teitä laista Kristuksen uskoon. Tätä hän siis sanoo synnyttämiseksi.”¹

Näin ollen Gal. 4:19 osoittaa, että sanan kautta tapahtuvasta uskoontulosta esim. julistettaessa evankeliumia kastetuille, mutta kasteen armosta luopuneille seurakuntien jäsenille puhutaan uudestisyntymisenä. Se ei mitenkään turhenna kastetta vaan johtaa takaisin sen yhteyteen.

Usko ja kaste Apostolien teoissa

Ne monet kohdat Apostolien teoissa, joissa puhutaan sanan uskomisesta ennen kastetta (esim. 2:41, 8:12, 36, 16:14, 18:8), Väisänen selittää arvelemalla, että puhe ei ole pelastavasta vaan pelastusta edeltävästä uskosta. Hän opettaa uskon ”kaksinaisuutta”, vaikka periaatteessa hänkin tunnustaa, että ”Raamatun mukaan usko on yksi (Ef. 4:5)”.² Hänen oletuksensa perustuu yksinkertaisesti siihen ajatukseen, että Jumalan sana ei synnytä uudesti ja siksi se ei pysty synnyttämään pelastavaa uskoa – paitsi kasteessa. Tästä seuraa, että nuo kohdat Apostolien teoissa on pakko selittää pois tai toisin kuin tavallisesti.

Väisänen käsitys uskon kaksinaisuudesta tai kahdenlaisesta uskosta on tosiasiallisesti mielivaltaisen. Kreikan kielessä verbi ”uskoa” on yksi ja sama sana. Siksi puhe on luonnollisesti yhdestä ja samasta uskosta. Ei ole perusteltua väittää, että sama verbi samassa tekstikokonaisuudessa merkitsee välillä ”ei vielä pelastavaa uskoa” ja välillä ”jo pelastavaa uskoa”. Apostolien tekoja lukiessa ei tarvita tuollaista saivartelua ja hius-tenhalkomista. Pyhälle Hengelle ei kuulu opettaa puhetaitoa vaan hän osaa itse ilmaista ajatuksensa tarkasti ja osuvasti (Luther). Ei ole teologisesti lainkaan ongelmallista, kun kerrotaan kuulijoitten uskosta jo ennen kastetta saarnatun sanan perusteella: He ottivat kuulemansa evankeliumin vastaan – ja sitten heidät tietysti kastettiin. Olisi äärimmäisen turhauttavaa asettaa sanan ja kasteen vaikutusta eriarvoiseen asemaan ja jopa vastakkain. Paljon mielekkäämpää on pitää niitä yhtenä ja yhtenäisenä kokonaisuutena, jolloin sana synnyttää todellisen, pelastavan uskon, joka juuri sellaisena tarttuu kasteessa lahjoitettuun pelastukseen. Jumalan hyvyys ja laupeus eivät kohtaa syntistä vain yhdellä tavalla. Hän jakaa armoansa moninkertaisesti eri tavoin. Siitä valtavana osoituksena on Apostolien teoissa sekä saarnatun evankeliumin että kasteen vaikuttama pelastus, iankaikkinen elämä.

Väite vain kasteessa tapahtuvasta uudestisyntymisestä sortuu sitä paitsi myös niissä tapauksissa, joissa se, joka kastetaan, ei uskokaan, kuten esim. Simon-noidan pinnallisessa ja väärämielisessä kääntymyksessä (ks. Apt. 8: 18-24). Silloin hän ei synny uudesti, koska uudestisyntyminen ei ole mikään automaatio. Kirkon pitkä historia, lähetyksen vaihtuvat tilanteet tai vaikka kokemukset kotimaan maahanmuuttajien parissa tehtävästä työstä tuovat esiin tuollaisia tai vastaavia kertomuksia. Mistään poikkeustapauksesta ei siis ole kyse (huolimatta sen irvokkaasta luonteesta). Toisaalta ainoastaan se, joka on syntynyt uudesti, pelastuu. Milloin tällainen ihminen sitten syntyy uudesti? Raamatun valossa se tapahtuu silloin, kun uskotaan omalle kohdalle evankeliumi eli Jumalan sana syntien anteeksiantamuksesta Kristuksen sovitustyön tähden.

¹ M. Luther: *Pyhän Paavalin Galatalaiskirjeen selitys*. Latinan kielestä suomensi A. E. Koskenniemi. Helsinki 1957, 511-513.

² Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 93 ja 98. Asiasta laajemmin ks. ss. 90-100.

Perustelunansa Väisänen tekee tarkempaa selkoa käsityksestään uskon kaksinaisuudesta. Hän kuvaa ihmisen tilaa ennen kastetta ja kasteen jälkeen. Kun joku uskoo ennen kastetta, häneltä puuttuu pelastava usko. Tosin hänellä 1) on usko, jonka ”Pyhä Henki synnyttää sanan kautta”. Hän 2) jopa ”tarttuu Kristuksen evankeliumiin”. Lisäksi hän 3) ”isoaa ja janoaa vanhurskautta”. Mutta ei kumminkaan ole pelastunut! Kasteensa jälkeen kristitty on pelastunut. Pelastavan uskonsa myötä hän mm. 1) omaa ”Pyhän Hengen sisimmässä”, 2) ”elää Kristuksen evankeliumista” ja 3) kokee ”vanhurskautta ja rauhaa ja iloa Pyhässä Hengessä”.¹

Mitä ilmeisimmin Väisänen tekemä erottelu ja hänen antamansa selityksensä sekoittavat lain ja evankeliumin pahemman kerran. Kuinka usko, jonka Pyhä Henki synnyttää sanan kautta, ei muka pelastaisi? Miten se syntisparka, joka tarttuu Kristuksen evankeliumiin, ei pelastuisi? Vuorisaarnassa julistetaan autuaaksi se, joka isoaa ja janoaa vanhurskautta (Matt. 5:6)! Tämä kaikkihan on juuri pelastavaa uskoa. Nyt se määritellään yllättäen aivan päinvastaiseksi, ei-pelastavaksi uskoksi. Sitä vastoin puhe Pyhästä Hengestä sisimmässä, elämisestä Kristuksen evankeliumista sekä vanhurskauden, rauhan ja ilon kokemukset ovat pikemminkin tuon pelastavan uskon seurausta, ei niinkään itse pelastavaa uskoa. Jos pelastuaksensa pitää kokea kaikkea tuollaista ja muuta vastaavaa, ajetaan kyllä arat sielut täydelliseen epätoivoon tai ainakin hirveään epävarmuuteen. Evankeliumi vääristyy laiksi. Näinkö evankeliumia julistetaan? Tarvitaanko tällaista teologiaa, jotta sen ansiosta saadaan selitetyksi pois Apostolien tekojen jakeet uskosta julistetun ja kuullun evankeliumin perusteella? Aiheuttaaksensa perinpohjaisen sekaannuksen ja hämmennyksen Väisänen soveltaa kastamattoman ei-pelastavaan uskoon Paavalin ajatusta olla ”toivossa pelastettu”.² Se on – kuten tiedämme – suora lainaus Roomalaiskirjeestä (8:24) ja puhuu päinvastoin *kastetuista* ennen ylösnousemuksen päivää.

Kaikesta päättäen Väisänen ei lopulta puhu vain uskon kaksinaisuudesta vaan hänen on pakko nostaa esille jopa uskon kolmenlaisuus eli käsitellä erityisenä tapauksena kastettuja, mutta kasteen armosta luopuneita kristittyjä. Hänen mukaansa he ovat edelleen Jumalan lapsia ja siinä mielessä jo vanhurskautettuja. Ilman uskoa he eivät kuitenkaan pelastu. Millainen on sitten se usko, jonka he saavat palatessaan kasteen armoon ja vanhurskauttamisen osallisuuteen, ja miten sitten se usko pitäisi ymmärtää suhteessa uskon kaksinaisuuteen, ei käy ilmi missään. Lukijalle jää vaikutelma käsitesotkusta. Apostolien tekojen yksinkertainen puhe yksiselitteisestä uskosta ei sitä vastoin jätä mitään arvailujen varaan eikä anna aihetta monimutkaiseen ja suorastaan sekavaan teologiaan.³

Uskon syntymistä koskevia muita Raamatun kohtia

Raamattu puhuu myös monissa muissa paikoissa uskon syntymisestä tai uudestisyntymisestä saarnatun ja kuullun sanan voimasta. Luterilaisten Tunnustuskirjojen lainauksissa on jo edellä noussut lyhyesti esille kaksi keskeistä Roomalaiskirjeen kohtaa: Evankeliumi ”on Jumalan voima, itse kullekin uskovalle pelastukseksi” (1:16) ja ”usko tulee siis kuulemisesta, mutta kuuleminen Kristuksen sanan kautta” (10:17). Väisänen tulkitsee jälkimmäisen jakeen lähinnä lain saarnaa koskevana toteamuksena,⁴ vaikka asiayhteys puhuu evankeliumin voimasta synnyttää uskoa. Sitä paitsi eihän laki koskaan synnytä uskoa vaan synnintuntoa ja katumusta.

Johanneksen evankeliumissa Jeesus sanoo omista sanoistaan, että ne ovat ”Henki ja elämä” (6:63) samoin kuin hän itse lihaksi tulleen Sanana on ”ylösnousemus ja elämä” (11:25). Uusi luominen ja uudestisyntyminen tapahtuvat hänen sanansa voimasta. Hänen opetuslapsensa ovat ”jo puhtaat sen sanan tähden”, jonka

¹ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 99.

² Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 95.

³ Väisänen sekavasta teologiasta ks. tarkemmin *Pelastuksesta osalliseksi*, 87-106.

⁴ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 88.

hän on heille puhunut (Joh. 15:3). Edelleen hän ylimmäispapillisessa rukouksessaan rukoilee heidän puolestaan ja ”myös niiden edestä, jotka heidän sanansa kautta uskovat minuun” (Joh. 17:20).

Väisänen tahtoo muistuttaa, että ”Jeesuksen puhuessa pelastuksesta sanan kautta ei uuden liiton kastetta ollut vielä olemassa”.¹ Hänen sinänsä oikea huomionsa ei kuitenkaan kumoa sitä, että uudestisyntyminen ja pelastuminen tapahtuvat siis todistettavasti sanan kautta. Vasta sitten jos todistetaan eittämättömästi, että kasteen asettamisen jälkeen Kristuksen tai hänen valtuuttamiensa apostolien saarnaaman sanan voima *lakasi* eikä se enää pystyntykään synnyttämään uudesti, on kokonaistilanne muuttunut ratkaisevasti (ks. edellä, mitä kirjoitettiin Jumalan sanan voimasta Vanhan Testamentin aikana).

Itse kukin voi jatkaa Raamatun lukemistaan ja löytää vielä useampia kohtia sanan voimasta synnyttää uskoa ja luottamusta Herraan. Kastetta korostaessaan Väisänen on ajautunut äärimmäisyyksiin. Hänen käsityksensä on niiltä osin puutteellinen.

3.3. Yhteenveto

Yhteenvetona voidaan todeta, että Väisäsen opetus ei ole ristiriidassa ainoastaan luterilaisen tunnustuksen vaan myös Raamatun pyhien kirjoitusten kanssa. Hänen tulkintansa tuntuvat monesti väkinäisiltä ja kaukaa haetuilta. Ne jättävät paljon toivomisen varaa. Käsittääkseni Väisänen ajautuu mahdottomuuksiin siitä syystä, että hänen on itse asiassa pakko selittää tyhjäksi kaikki ne kohdat, jotka puhuvat Jumalan sanan voimasta synnyttää uudesti. Jos hän sallii edes yhden poikkeuksen, silloin hänen oma käsityksensä kaatuu. Lopputulos ei siksi vakuuta.

4. Lähetyshiippakunnan julkaisema katekismus ja sen toimitustyö

Lopuksi voidaan vielä lyhyesti panna merkille, että mahdollisesti Väisäsen opetuksen johdosta Raamatun ja puhtasoppisen luterilaisen teologian murtuminen näkyy lähetyshiippakunnan julkaisemassa Katekismuksessa.² Siinä kysytään (kasteen sakramenttia koskeva kysymys numero 251): ”Onko kastamattoman ihmisen mahdollista pelastua?” Siihen annettu vastaus kuuluu:

”Vain epäusko ansaitsee tuomion. Kasteen armon epäuskossaan hyljänneet tuomitaan. Uskoa ei voi olla sellaisen ihmisen sydämessä, joka halveksii kastetta ja torjuu sen vastoin parempaa tietoa. Kuitenkin niistä, jotka uskovat evankeliumin, mutta kuolevat ennen mahdollisuutta tulla kastetuiksi, jää hyvä kristillinen toivo.”³

Missouri-synodin alkuperäisessä katekismuksessa, josta lähetyshiippakunnan Katekismus on käännetty ja toimitettu, todetaan kyseisessä kohdassa: ”Ei kuitenkaan niitä, jotka uskovat evankeliumin, mutta kuolevat ennen mahdollisuutta tulla kastetuiksi, tuomita (kadotukseen).” (“But those who believe the Gospel, yet die before they have opportunity to be baptized are not condemned.”) Sitten viitataan ristiinnaulittuun ryöväriin, joka pelastui pelkästään uskon kautta ilman kastetta, mutta se raamattuviite on jätetty pois

¹ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 205-206.

² *Katekismus - Martti Lutherin Vähä katekismus lyhyesti selitettynä*. Porvoo 2017. Originally published in the U.S.A. under the title *Luther's Small Catechism with Explanation*. Käännös: Samuli Siikavirta ja Risto Soramies.

³ Sama, ad loc.

suomenkielisestä käännöksestä. Samoin siitä on jätetty pois po. kohtaan myöhemmin lisätty viittaus 1 Piet. 1:23.¹

Katekismuksen alkuperäinen teksti toistaa täysin uskollisesti sen, mitä Luther on kirjoittanut asiasta Kirkkopoistillassaan (vrt. edellä): ”Aina on niin ikään oltu yksimielisiä siitä, ettei sitä, joka uskoo, tuomita kadotukseen, vaikka ei häntä olekaan kastettu. Saattaahan käydä niin, että joku uskoo, mutta, vaikka hän pyytääkin kastetta, kuolema hänet yllättää.” Lähetysshiippakunnan Katekismuksessa tämä luterilainen opetus häviää, koska ei tunnusteta, että Jumalan sanalla (vrt. ”ne, jotka uskovat evankeliumin”) on voima synnyttää uudesti. Käännöksen mukaan heistä jää toivo, vieläpä ”hyvä” sellainen. Mutta se ei tuo siunattua lohtua esim. sellaisille muslimikäännynnäisille, jotka kiihkouskovat ehtivät tappaa ennen kastetilaisuutta. Nuo pyhät marttyyrit eivät tietenkään sitä lohdutusta kaipaa (he kun ovat jo Herransa luona ilossa ja riemussa), mutta heidän kristityt ystävänsä ja omaisensa sitäkin enemmän.

5. Lopuksi

Emeritus piispa Väisäsen kastekirjassa korostetaan epätavallisen usein, että Jumalan sana ei voi synnyttää uudesti. Siinä kiistetään oikeastaan kaikki edellä esitetty. Siitä syystä se ajautuu ristiriitaan uskonpuhdistuksen toisen pääperiaatteen kanssa. Kyse on Raamattua koskevasta opista. Luther opetti väsymättömästi, että Jumalan sana on kaikki kaikessa. Hän jos kuka painotti alituisesti, että ilman sitä ei ole mitään, ei edes kastetta, rippiä tai ehtoollista. Hänen puheensa ”sanasta ja sakramenteista” perustuvat nimenomaan siihen, että Jumalan sanassa on hänen iankaikkinen voimansa. Sen kiistäminen (tai heikentäminen tavalla tai toisella) on luterilaisuuden ”sydänään vaientamista”.²

Väisäsen uusin kastekirja on julkaistu uskonpuhdistuksen merkkivuotena.³ Joutuu kysymään, onko uskonpuhdistuksen 500-vuotisjuhlaa syytä viettää tällä tavalla: Julkaistaan kirja, joka on ristiriidassa uskonpuhdistuksen toisen pääperiaatteen ja luterilaisen tunnustuksen kanssa. Luodaan sen myötä sekaannusta ja hajaannusta paimenten ja seurakuntalaisten keskuuteen. Kun on usein täysin syystä arvosteltu kansankirkon tekemiä päätöksiä, voisi nyt kääntää katseen omaan itseensä. Tämän sanominen ei merkitse kaiken tähänastisen siunauksellisen ja armoitetun työn väheksymistä, vaan pikemminkin sen varjeltumista raamatullisena, luterilaisena – ja herättävänä.

Monet liberaalit teologit ovat menneinä vuosisatoina yrittäneet uskotella, että he seuraavat Lutheria toisin kuin puhdasoppinen luterilaisuus, joka olisi milloin missäkin asiassa luopunut hänen opetuksistansa. Nyt tunnustuksellisen luterilaisuuden nimissä väitetään, ettei vielä Luther vaan vasta luterilainen puhdasoppisuus opettaisi sanan voimaa synnyttää uudesti. En usko, että kukaan Lutherinsa lukenut nielee tuota väitettä. Koko uskonpuhdistuksen toinen pääperiaate puhuu juuri Raamatun sanasta sekä sen arvovalta ja voimasta synnyttää uudesti. Ei voida väittää, että aidossa ja oikeassa luterilaisuudessa aina keskeisesti

¹ Ks. *Luther's Small Catechism with Explanation*. 1991 Edition. St. Louis 1991, ad loc. ja *Luther's Small Catechism with Explanation*. 2017 Edition. St. Louis 2017, ad loc.

² Torjuessaan puhdasoppisen luterilaisuuden Väisänen antaa ymmärtää itse seuraavansa Lutherin teologiaa uskollisesti. Tämä tuntuu minusta sikäli yllättävältä, että keskustelussani hänen kanssaan Länsi-Suomen Herännäislehdessä vuonna 2014 hänen aiemmasta kastekirjastansa hän sivuutti järjestelmällisesti kaikki lainaukseni Lutherilta ja luterilaisista Tunnustuskirjoista! Niistä hän ei silloin sanonut yhtään mitään, koska ne puhuvat selvää kieltänsä Jumalan sanan voimasta synnyttää uudesti. Nyt hän palaamatta ollenkaan keskusteluamme väittää seuraavansa Lutheria. Ks. artikkelini: Kastekeskustelu jatkuu. Piispa emeritus Matti Väisäselle. *Länsi-Suomen Herännäislehti* 2014 (10), 11-12.

³ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, 5-7. Kirjan on julkaissut Suomen evankelisluterilainen lähetysshiippakunta ja kustantanut SLEY-Media. Taloudellista tukea se on saanut Todistaja-seuralta. Saatesanat on kirjoitettu Lutherin syntymäpäivänä 10.11.2016 reformaation merkkivuoden alkajaisiksi.

esillä ollut opetus Raamatun sanan uudestisyntyvästä voimasta kuuluisi johonkin rappioluterilaisuuteen (eli ns. ”filippismin” harhaoppiin).¹

Väisäsen opetus kasteesta tulee hämmästyttävän lähelle vanhoillislestadiolaisuuden käsitystä ripistä. Siellä on tähdennetty, että syntejä ei voi saada anteeksi muuten kuin yksityisessä ripissä (oman herätysliikkeen jäsenen julistaessa ne anteeksi). Jos synnit saisi uskoa anteeksi jonkun muun armonvälineen kautta tai vaikkapa ”Isä meidän”-rukousta luettaessa, ripin erityinen merkitys ”turhentuu”. Nyt vastaavaa opetusta yritetään siirtää kasteen yhteyteen. Sen mukaisesti väitetään, että jos Jumalan sanalla on voima synnyttää uudesti, kasteen erityinen merkitys ”turhentuu”. Keksiiköhän joku seuraavaksi väittää, että jos Jumalan sanalla on voima ravita lukijansa sielua, ehtoollisen erityinen merkitys ”turhentuu”? Puhdas luterilainen oppi sanasta ja sakramenteista tarkoittaa, että sana on yhteisenä nimittäjänä tai yhdistävänä tekijänä kaikissa armonvälineissä samalla, kun jokaisella sakramentilla on lisäksi omanlaisensa erityispiirteensä: kaste on uudestisyntymisen peso, rippi on ahdistavan synnintunnon hoitamista ja ehtoollinen on Kristuksen ruumiin ja veren syömistä ja juomista. Se, minkä sana vaikuttaa jo itsessään ja sellaisenaan, tapahtuu sitten myös näkyvällä ja kuuluvalla tavalla sakramenteissa. Lainatakseni luterilaisia Tunnustuskirjoja vielä kerran (samaa kohtaa kuin jo aikaisemmin):

”Augustinus on varsin sattuvasti sanonut sakramenttia näkyväksi sanaksi (*verbum visibile*), koska silmät havaitsevat jumalanpalvelustoimituksen [tässä yhtä kuin kirkon pyhä toimitus tai sakramentti]; se on kuin sanan kuvaus, joka ilmaisee samaa kuin sanakin. Kummankin vaikutus on siis sama.”² (Augsburgin tunnustuksen puolustus, kohta 13:5)

Erheellisen opetuksen vaarana on, että sen myötä oikeat opettajat ja maallikkosaarnaajat ja kristityt yleensä voivat ikään kuin pelästyä ja alkaa varoa tiettyjä raamatullisia aiheita ja puheenparsia. Heidän tarkoituksenaan on silloin välttää sen vaikutelman antamista, että he yhtyisivät niihin, jotka opettavat väärin. Siitä syystä sanon lopuksi painokkaasti, ettei ole syytä karttaa selvää julistusta kasteessa tapahtuvasta uudestisyntymisestä. Kasteessa olemme todella syntyneet uudesti. Mutta ei tehdä tuosta kaikesta sitä johtopäätöstä, että siksi Jumalan Sana ei myös synnyttäisi uudesti. Julistetaan Raamatun, Lutherin ja luterilaisten Tunnustuskirjojen sekä puhdasoppisen luterilaisuuden mukaisesti *koko* totuutta, ei puolinaista tai vajaata teologiaa. Silloin meillä säilyy Jumalan armosta pyhä, kallis uskonperintö seuraaville sukupolville: Jumalan Sana eli Raamattu sekä hänen ”näkyvä” sanansa eli sakramentit.

¹ Väisänen, *Pelastuksesta osalliseksi*, erityisesti 225-228 (ks. myös 115-204). Väisäsen tekemä erottelu uudestisiittämisen ja uudestisyntymisen välillä sekä hänen opetuksensa kahdenlaisesta uskosta (ks. yllä) edellyttää tosiasiallisesti, että ihminen pystyy ennen kääntymystänsä vaikuttamaan pelastukseensa niillä kyvyillä, jotka Jumala on hänessä vaikuttanut. Tämä, jos mikä, on ”filippismiä”!

² TK 169. Linaan tässä vielä R. Kolbin kriittistä kokonaisarviota Väisäsen kasteteologiasta, jonka hän kirjoittaa minulle sähköpostissa (26.2.2018) luettuansa artikkelini englanninkielisen käännöksen: “It is a serious demonstration of a lack of understanding of how sixteenth century Lutherans thought to single out any form of the means of grace as having a gospel kind of power that is different from the others. Indeed, each has its own uses, but they all share the nature of being God’s instrument and power to salvation.”